

Među-sektorski dijalog kao podloga zaštiti prirode u Bosni i Hercegovini – pilot studija Nacionalni park Una

Završni izvještaj

U sklopu WWF-ovog projekta, Zaštićena područja za živući planet – Ekoregija
Dinarskog luka

Šumarski fakultet, Sveučilište u Sarajevu

(Listopad 2011.)

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. PODRUČJE I METOD RADA.....	5
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	10
3.1. ANALIZA SEKTORSKE LEGISLATIVE	10
3.1.1. OPŠTE ODREDBE KOJE SE ODNOSU NA ZAŠTITU PRIRODE	11
3.1.2. REGULATORNE MJERE I INSTRUMENTI ZAŠTITE PRIRODE	12
3.1.3. NADLEŽNOSTI INSTITUCIJA I ZAKONSKE OSNOVE MEĐUSEKTORSKE SURADNJE U ZAŠTITI PRIRODE	14
3.1.4. KATEGORIJE ZAŠTIĆENOSTI	16
3.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA STAVOVA INTERESNIH GRUPA U NACIONALNOM PARKU "UNA"	17
4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	31
KORIŠTENI IZVORI I LITERATURA:	35
Prilog I: Upitnik za identifikaciju i kvalitativna istraživanja stavova najvažnijih interesnih grupa u Nacionalnom parku "Una"	36
Prilog II: Spisak interesnih grupa i datum intervjuisanja	39

LISTA TABELA

Tabela 1. Lista skraćenica interesnih grupa	7
Tabela 2. Zbirni rezultati kvalitativnih istraživanja stavova interesnih grupa u Nacionalnom parku "Una"	8
Tabela 3: Nadležnosti pojedinih institucija u proglašenju zaštićenih područja.....	14
Tabela 4. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li ste upoznati sa inicijativom o formiranju Nacionalnog parka "Una"?	17
Tabela 5. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li znate ko je pokrenuo inicijativu za formiranje Nacionalnog parka "Una"?	18
Tabela 6. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li znate koja institucija je imala ključnu ulogu u proglašenju Nacionalnog parka "Una"?	19
Tabela 7. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je vaša institucija/organizacija bila uključena u formiranje Nacionalnog parka "Una"?.....	20
Tabela 8. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li ste zadovoljni ulogom koju je vaša institucija/organizacija imala u procesu formiranja Nacionalnog parka "Una"? ..	20
Tabela 9. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je vaša institucija/organizacija uključena u proces upravljanja Nacionalnog parka "Una"?	21
Tabela 10. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je u procesu formiranja Nacionalnog parka "Una" bilo dovoljno međusektorskog dijaloga?	25
Tabela 11. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li smatrate da kroz međusektorski dijalog koristi ima samo jedna strana?	26
Tabela 12. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li komunicirate sa drugim interesnim grupama kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?	28
Tabela 13. Ekonomska, ekološka i sociološka očekivanja svih interesnih grupa od Nacionalnog parka "Una"	30

1. UVOD

Dinamične društvene, političke i ekonomske promjene u BiH u protekle dvije decenije, kao i rastuća svijest javnosti o neophodnosti zaštite prirodnih vrijednosti, rezultirale su pokretanjem mnogobrojnih inicijativa za formiranje novih i proširenje već postojećih zaštićenih područja. Tome je doprinijela i činjenica da se BiH svrstava na samo dno evropske ljestvice kad je u pitanju zaštita prirodnih vrijednosti i procenat državne teritorije koji se nalazi pod formalnom zaštitom. Po podacima iz 2008. godine površina zaštićenih područja u BiH iznosi oko 2% što je daleko ispod nivoa kojeg imaju zemlje u okruženju. S druge strane, strateškim dokumentima (NEAP BiH, 2003) je predviđeno da do 2018. godine taj procenat dostigne 10% B-H teritorije (Dalmatin et al. 2010). U duhu tih nastojanja, 2008. godine je formiran Nacionalni park "Una" kao najmlađi i jedan od tri nacionalna parka u Bosni i Hercegovini. Na taj način se pokušao kreirati zakonski okvir za zaštitu biološke raznolikosti i izuzetnih prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti, te stvoriti odgovarajuće razvojne pretpostavke, poticanjem prirodnim vrijednostima i kulturnoj baštini prikladnih oblika turizma i rekreacije, poboljšanjem infrastrukture i razvojem ruralnih područja.

Odsustvo razvijenih instrumenata učesničkog planiranja i međusektorskog dijaloga u formiranju i upravljanju zaštićenim područjima, nerijetko generiraju međusektorske konflikte. Pozitivna iskustva razvijenih zemalja po pitanju zaštite prirode i upravljanja zaštićenim područjima, nedvojbeno ukazuju na značaj poštivanja principa participacije, uključenosti svih zainteresiranih strana i transparentnosti u donošenju odluka. Od BiH se očekuje da u kontekstu pridruživanja EU, poštuje navedene principe i razvije odgovarajuće mehanizme za upravljanje zaštićenim područjima na održivi način. Imajući u vidu kompleksnost Nacionalnog parka "Una" u smislu prisustva različitih interesnih grupa i diverziteta njihovih zahtjeva i očekivanja, WWF je povjerio Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu izradu studije pod naslovom "Study on Cross-sectoral dialogue as a basis for nature protection in Bosnia and Herzegovina - case study National Park Una". Ovom studijom se nastoji ukazati na važnosti međusektorskog dijaloga i podstaći isti između institucija nadležnih za upravljanje i svih zainteresiranih strana koje imaju interes u vezi Nacionalnog parka "Una". U tom smislu studija ima za cilj:

- procijeniti mogućnosti međusobne harmonizacije sektorske legislative (zakoni o zaštiti okoliša i prirode, šumama i vodama),
- identificirati i pojasniti uloge nadležnih institucija u procesu formiranja i upravljanja Nacionalnim parkom "Una",
- identificirati interesne grupe i utvrditi njihov odnos i zahtjeve prema formiranju i upravljanju Nacionalnim parkom "Una",
- Unaprijediti međusektorski dijalog kao osnovu za efektivno i efikasno upravljanje Nacionalnim parkom "Una".

Analiza međusektorske legislative i odgovarajuća istraživanja (kontakti sa svim zainteresiranim stranama) su provedeni u periodu juli – septembar 2011. godine. Ovaj izvještaj sadrži rezultate do kojih se došlo u procesu prikupljanja i analize dobijenih rezultata, kao i preporuke nadležnim kantonalnim i federalnim institucijama za unaprijeđenje sistema zaštite prirode i upravljanja zaštićenim područjima, zasnovanog na uključivanju svih zainteresiranih strana u proces formiranja i upravljanja Nacionalnim parkom "Una".

Projektni tim Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu koristi ovu priliku da izrazi svoju zahvalnost WWF-u na ukazanom povjerenju i povjeravanju izrade ove studije. Posebna zahvalnost upućuje se predstavnicima svih institucija i interesnih grupa, koji su svojim aktivnim učešćem i korisnim sugestijama, značajno doprinijeli kvalitetu ove studije.

2. PODRUČJE I METOD RADA

Zakonom o Nacionalnom parku "Una" (Službene novine FBiH, broj 44/08) 29. maja. 2008. godine osnovan je Nacionalni park "Una", na području općine Bihać, ukupne površine 19.800 ha. Nacionalni park "Una" obuhvata područje kanjanskog dijela gornjeg toka rijeke Une uzvodno od Lohova, područje kanjanskog dijela donjeg toka rijeke Unac, od njenog ušća u Unu uzvodno od Drvarskog polja, te međuprostor između Une i Unca. Zakonom je uspostavljeno: (a) područja stroge i usmjerene zaštite (13.500 ha), te područja usmjerenog razvoja (6.300 ha). U svrhu upravljanja, zaštite, unaprijeđenja, korištenja i razvoja Nacionalnog parka, Vlada Federacije BiH je posebnom Odlukom (Službene novine FBiH, broj 71/08) osnovala Javno preduzeće Nacionalni park "Una" d.o.o. sa sjedištem u Bihaću. Cijelo područje Nacionalnog parka "Una" pripada slivu rijeke Une na kojem su zastupljeni umjereno-kontinentalni, predplaninski i mjestimično planinski tip klime. Geološki sastav ovog područja je nastao kao rezultat vrlo složenih endodinamskih procesa, pri čemu su se obrazovale raznovrsne formacije magmatskih, sedimentnih i metamorfnih stijena. Posebno su značajni reljefni oblici nastali taloženjem sedre: sedrene barijere (najbrojniji oblici su visine 0,5 do 1 m), sedreni otočići (razvijeni kod Martin Broda, Kulen Vakufa i Ripča), tektonski uvjetovani bukovi kod Martin Broda i Štrbački buk, pećine (kod Martin Broda) i sedreni čunjevi (Štrbački buk). Starost najmlađih sedrenih tvorevina blizu izvorišta Une određena je na oko 3.000 godina.

U uvjetima vodene i kopnene sredine razvio se veoma raznovrstan biljni i životinjski svijet. Najveći dio površine Nacionalnog parka pokrivaju različiti tipovi šuma, kao što su visoke šume zajednice bukve i jele sa smrčom (*Piceo-Abieti-Fagetum*), šuma bukve i jele (*Abieti-Fagetum-Illyricum*), u kanjanskom dijelu se javlja zajednica *Seslerio-Fagetum* i *Acer obtusati-Fagetum*, na termofilnijim staništima razvijaju se zajednice hrasta (*Quercetum petraea-cerris*) i šume cera (*Orno-Quercetum cerris*), u subalpinskom pojasu ovog područja razvijaju se zajednice bukve (*Fagetum subalpinum*) i klekovine bora (*Pinetum mugī*).

Ekološki uvjeti su omogućili razvoj preko 1.900 biljnih vrsta, što iznosi preko 50% svih poznatih vrsta u Bosni i Hercegovini. Evidentirano je 177 zvaničnih i 105 potencijalno ljekovitih, jestivih, vitaminskih i aromatičnih biljnih vrsta. Na ovom području nalaze se brojne rijetke vrste biljaka kao što su: lincura (*Gentiana lutea*), pjegava lincura (*Gentiana punctata*), runolist (*Leontopodium alpinum* Cass.), klekovina bora (*Pinus mugo*), te endem bosanska perunika (*Iris reichenbachii* Heuffel var. *bosniaca*) koji raste na jugoistočnom dijelu masiva Osječenica. Ranijim istraživanjima je utvrđeno postojanje 68 vrsta makroskopskih beskičmenjaka nastanjenih na sedrenim slapovima (19 vrsta pripada skupini *Trichoptera*, 14 skupini *Ephemeroptera*, 36 vrsta skupinama *Ephemeroptera*, *Plecoptera* i *Trichoptera*). Gornji tok rijeke Une naseljava 15 vrsta ribe iz 4 reda i 6 porodica, a posebno su značajne: potočna, mekousna, kalifornijska pastrmka i lipljen, dok su endemske vrste mladica (*Hucho hucho*) i plotica (*Rutilus pigus*).

Na širem području gornjeg toka rijeke Une zabilježeno je 10 vodozemaca (*Amphibia*) iz redova bezrepci (*Anura*) i repaši (*Caudata*), te 12 vrsta gmazova iz redova kornjače (*Chelonia*) i ljuskaši (*Squamata*). Prema kriterijima Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) dvije vrste imaju status ugroženih vrsta i to: čovječija ribica i obična gatalinka. Na širem području toka rijeke Une zabilježeno je više od 120 vrsta ptica. Ornitofauna ovog područja je zanimljiva zbog prisustva pojedinih rijetkih i ugroženih vrsta (veliki tetrijeb (*Tetrao urogallus*) i lještarka (*Tetrastes bonasia*) te zbog velikog broja pjevica. Među 60-ak prisutnih vrsta sisavaca koji nastanjuju područje gornjeg toka Une, 9 pripada kukcojedima (*Insectivora*), 16 šišmišima (*Chiroptera*), 13 zvijerima (*Carnivora*), 3 redu parnoprstaši (*Arctiodactyla*) 17 glodavcima (*Rodentia*) i 1 redu dvojezupci (*Lagomorpha*). Među

sisavcima gornjeg dijela toka Une nalaze se dvije endemične vrste: runati voluhar (*Dinaromys bogdanovi*) i alpski voluharić (*Microtus multiplex*).

Poseban položaj ovog prostora na tranzitnom pravcu prema moru, doveo ga je u prošlosti pod uticaje mnogih kultura odakle potiču bogata arheološka nalazišta, kao što su ostaci srednjovjekovnih utvrda i sakralnih objekata različitih religija i kultura. Od srednjovjekovnih nalazišta posebno se izdvajaju: Grčka (Ostrovička) crkvina Orašac, Kasnosrednjovjekovni grad Rmanj (Martin Brod), Srednjovjekovni grad Crkvina (Careva Luka) i mnogobrojni nadgrobni spomenici. Od nacionalnih spomenika, posebno se izdvaja stari pravoslavni manastir Rmanj (XV-XVI vijek) u Martin Brodu, sa ostacima jedne od najstarijih pravoslavnih originalnih freski. Postoje i brojni spomenici koji su na privremenoj listi Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika među kojima su najznačajniji: tvrđava Havala, Lohovska Brda-Grobljanska kapela sv. Jurja, Ostrovac-Ostrovački grad, praistorijska gradina, srednjovjekovni i osmanski grad Ripač, ostaci starog grada i utvrda Ripač, te sojeničko naselje iz srednjeg bronzanog i željeznog doba sa ostacima antičke kulture.

Posebnu specifičnost ovog područja čini bliska povezanost rijeke Une, kao ključnog fenomena za zaštitu prirodnih vrijednosti ovog područja, i lokalnog stanovništva koje stoljećima naseljavaju ovo područje. Najbolji dokaz prepoznavanja vrijednosti rijeke Une od strane lokalnog stanovništva, ogleda se u činjenici da je inicijativa za proglašenje Nacionalnog parka "Una" u velikoj mjeri proistekla upravo od strane ljudi sa ovog područja.

U cilju procjene mogućnosti međusobne harmonizacije sektorske legislative, Za potrebe realizacije ove studije su komparativnom metodom analizirani zakoni koji se odnose na zaštitu okoliša i prirode, zaštitu voda i šume. Komparacija navedenih zakona je izvršena analizom najvažnijih odredbi koje regulišu pitanja zaštite prirode i zaštićenih područja. U skladu sa tim analizirani su slijedeći aspekti navedenih zakona:

- opšte odredbe koje se odnose na zaštitu prirode,
- regulatorne mjere i instrumenti zaštite prirode,
- nadležnosti institucija i zakonske osnove međusektorske suradnje u zaštiti prirode,
- kategorije zaštićenosti.

Metod analize i sinteze korišten je za analizu strateških i planskih dokumenata i analizu legislative koja na direktan način tretira Nacionalni park "Una" (Zakon o zaštiti prirode Federacije BiH i Zakon o proglašenju Nacionalnog parka "Una"). U procesu prikupljanja primarnih podataka, analizi i interpretaciji rezultata i formulisanju preporuka, korištene su različite istraživačke metode. Korištenjem adekvatnih tehnika intervjuisanja (*in depth, face-to-face interview*) došlo se do kvalitativnih podataka o uključenosti interesnih grupa u proces formiranja i upravljanja Nacionalnim parkom "Una", kao i o uključenosti istih u proces međusektorskog dijaloga. Pri izboru ispitanika (predstavnik zainteresiranih strana) obuhvaćenih intervjuisanjem, korištena je eksponencijalna i nediskriminatorska tehnika "snježne grudve" (*snowball technique*). Inicijalni razgovor je obavljen sa direktorom Nacionalnog parka "Una", koji je predložio interesne grupe koje su po njegovom mišljenju relevantne za proces formiranja i upravljanja Nacionalnim parkom "Una". Isti postupak nominiranja relevantnih interesnih grupa je bio primijenjen prilikom intervjuisanja svakog novog predstavnika pojedinih interesnih grupa. Uzevši u obzir sve nominirane i kontaktirane predstavnike interesnih grupa, krajnji uzorak je sačinjavao 25 ispitanika (u Prilogu II je prikazan spisak interesnih grupa i datum intervjuisanja).

U svrhu provođenja kvalitativnih istraživanja dizajniran je odgovarajući upitnik kako bi se prikupili podaci o stavovima ključnih interesnih grupa po pitanju informiranosti sa inicijativom o formiranju Nacionalnog parka "Una", interesnim grupama koje su bile uključene u proces formiranja i upravljanja, uključenosti interesnih grupa u međusektorski dijalog i očekivanih koristi od formiranja i funkcioniranja Nacionalnog parka "Una". (Prilog

I). Upitnik je sadržavao 28 pitanja podijeljenih u 5 grupa: uvodna pitanja, formiranje i upravljanje, interesne grupe, međusektorski dijalog i sociološke, ekološke i ekonomske koristi. Istraživanja su provedena u periodu juli – septembar 2011 godine. Predstavnici interesnih grupa su po svakom pitanju mogli izraziti potvrdni, odrični ili neodlučni stav, što je činilo osnovu za formiranje Matrica podrške-protivljenja (*Oponent-Advocate Matrix*). Zbirni rezultati kvalitativnih istraživanja stavova interesnih grupa prikazani su u Tabeli 2. a skraćenice za pojedine interesne grupe (korištene u Tabeli 2. i Matricama podrške-protivljenja) su date u Tabeli 1.

Tabela 1. Lista skraćenica interesnih grupa

Javna administracija (JA)	
FMOiT	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
MGPUiZO	Ministarstvo građenja, prostornog uređenja i zaštite okoliša U-S Kantona
MPViS	Ministarstvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva U-S Kantona
KUŠ	Kantonalna uprava šumarstva U-S Kantona
ZZKNB	Zavod za zaštitu kulturnog naslijeđa Bihać
Lokalna administracija (LA), Općine (O)	
OB	Općina Bihać
Mjesne zajednice (MZ)	
MB	Martin Brod
KV	Kulen Vakuf
O	Orašac
Vjerske institucije (VI)	
MR	Manastir Rmanj
Privatni sektor (PP)	
RK	Riz Krajina
PDKV	Poljoprivredno dobro Kulen Vakuf
UC	Una Consulting
PS	Pansion Saraj
SB	Sport Bijeli
Javna poduzeća (JP)	
NPU	Nacionalni park Una
USŠ	Unsko-sanske šume
Nevladine organizacije (NVO)	
USRUB	Udruženje sportskih ribolovaca Una-Bihać
TZ	Turistička zajednica U-S Kantona
LOB	Lovačka organizacija Bihać
US	Unski smaragdi
PC	Plod centar
EKUS	Ekološka koalicija unskoga sliva
PK	Privredna komora
RRA	Regionalna razvojna agencija

Tabela 2. Zbirni rezultati kvalitativnih istraživanja stavova interesnih grupa u Nacionalnom parku "Una"

INT. GRUPE	JA					LA (O)	MZ			VI	PP					JP		NVO								
PITANJE	FMOiT	MGPUIZO	MPViS	KUŠ	ZZKNB	OB	MB	KV	O	MR	RK	PDKV	UC	PS	SB	NPU	USŠ	USRUB	TZ	LOB	US	PC	EKUS	PK	RRA	
I		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
II																										
III		+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+	-	
IV	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
V		+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	
VI	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	+	-	+	-	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+	-	
VII	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+/-	
VIII		-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
IX		-	-	-	+	+	-	+	-	-	+/-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+/-	
X																										
XI																										
XII																										
XIII																										
XIV																										
XV	+	+	+/-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
XVI		-	+/-	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	+/-	+/-	+	-	-	+/-	+	
XVII		+	-	-	+	+	-	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	
XVIII		+	-	-	-	-	-	-	-	+	+/-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
XIX																										
XX																										
XXI	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	
XXII																										
XXIII																										
XXIV																										
XXV																										
XXVI																										
XXVII																										
XXVIII																										

Za (+)

Neodlučan/a (+/-)

Protiv (-)

Kratka objašnjenja/sadržaj pitanja iz Tabele 2. (Upitnik je dat u Prilogu I)

I: Da li ste upoznati sa inicijativom o formiranju Nacionalnog parka "Una"?

II: Na koji način ste upoznati?

III: Da li znate ko je pokrenuo ovu inicijativu?

IV: Da li znate koja institucija/e je imala ključnu ulogu u proglašenju Nacionalnog parka "Una"?

V: Da li znate koja institucija/e upravlja Nacionalnim parkom "Una"?

VI: Da li je vaša institucija/organizacija bila uključena u formiranje Nacionalnog parka "Una"?

VII: Da li ste zadovoljni ulogom koju je vaša institucija/organizacija imala u procesu formiranja Nacionalnog parka "Una"?

VIII: Da li je vaša institucija/organizacija uključena u proces upravljanja Nacionalnim parkom "Una"?

IX: Da li ste zadovoljni ulogom koju vaša institucija/organizacija ima u procesu upravljanja Nacionalnim parkom "Una"?

X: Molimo Vas da navedete najvažnije interesne grupe kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?

XI: Molimo Vas da identifikirate interesne grupe koje imaju najveću moć kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?

XII: Molimo Vas da identifikirate interesne grupe koje imaju najveći interes kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?

XIII: Koji je konkretno interes Vaše institucije/organizacije kada govorimo o Nacionalnim parkom "Una"?

XIV: Šta podrazumijevate pod pojmom međusektorski dijalog kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?

XV: Podržavate li međusektorski dijalog kao princip u upravljanju Nacionalnim parkom "Una"?

XVI: Da li je u procesu formiranja Nacionalnog parka "Una" bilo dovoljno međusektorskog dijaloga?

XVII: Da li ste zadovoljni ulogom Vaše institucije u međusektorskom dijalogu kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?

XVIII: Da li smatrate da kroz međusektorski dijalog koristi ima samo jedna strana ili sve uključene interesne grupe?

XIX: Koje koristi očekujete od međusektorskog dijaloga i buduće saradnje sa drugim interesnim grupama kada je riječ o Nacionalnom parku "Una"?

XX: Koje su minimalne pretpostavke za uspostavu međusektorskog dijaloga?

XXI: Da li komunicirate sa drugim interesnim grupama? Ako je odgovor DA molimo Vas da navedete na koji način?

XXII: Da li možete identifikirati institucije/faktore koji otežavaju funkcioniranje Nacionalnog parka "Una"?

XXIII: Da li možete identifikirati institucije/faktore koji olakšavaju funkcioniranje Nacionalnog parka "Una"?

XXIV: Šta biste Vi unaprijedili da se poboljša međusektorski dijalog?

XXV: Da li očekujete neke ekonomske koristi od formiranja Nacionalnog parka "Una"??

XXVI: Da li očekujete neke ekološke koristi od formiranja Nacionalnog parka "Una"??

XXVII: Da li očekujete neke sociološke koristi od formiranja Nacionalnog parka "Una"??

XXVIII: Koje tri stvari biste predložili kao najvažnije u cilju unapređenja upravljanja Nacionalnim parkom "Una"?

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. ANALIZA SEKTORSKE LEGISLATIVE

Adekvatni sektorski zakoni i međusobna usklađenost njihovih odredbi predstavljaju važnu pretpostavku za pokretanje i uspješno realiziranje međusektorskog dijaloga u svim aktivnostima i procesima koji se odnose na zaštitu prirode. U slučaju kad je međusektorski dijalog stimuliran (ili čak propisan) odgovarajućim zakonima, osigurana je ne samo pravna osnova za komunikaciju među svim zainteresiranim stranama, već i mehanizmi kojima se isti pokreće i realizira. U tom kontekstu je neophodno ocijeniti nivo međusobne usklađenosti sektorskih zakona i analizirati mogućnosti za njihovo unaprijeđenje, u cilju izbjegavanja konflikata, bilo da se radi o nejasnim nadležnostima ili na različit način definiranim pojedinim pitanjima zaštite prirodnih vrijednosti.

Problematicu zaštite prirode i zaštićenih područja u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu FBiH) tretira čitav niz opštih i sektorskih zakona i podzakonskih akata. U cilju ocjene mogućnosti međusobne harmonizacije sektorske legislative koja tretira problematiku ove studije, komparativnom metodom su detaljnije analizirani slijedeći zakoni:

- Zakon o zaštiti okoliša FBiH („Službene novine FBiH“, 33/03),
- Zakon o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“, 33/03),
- Zakon o Nacionalnom parku „Una“ („Službene novine FBiH“, 44/08),
- Zakon o šumama FBiH („Službene novine FBiH“, 20/02),
- Zakon o vodama FBiH („Službene novine FBiH“, 70/06),
- Uredba o šumama („Službene novine FBiH“, 83/09),
- Uredba o šumama („Službene novine FBiH“, 26/10).

Komparacija zakona je izvršena analizom odredbi koje regulišu pitanja zaštite prirode i zaštićenih područja. Za potrebe ove studije analizirani su slijedeći aspekti navedenih zakona:

- opšte odredbe koje se odnose na zaštitu prirode,
- regulatorne mjere i instrumenti zaštite prirode,
- nadležnosti institucija i zakonske osnove međusektorske suradnje u zaštiti prirode,
- kategorije zaštićenosti.

Uslijed činjenice da je odlukama Ustavnog suda FBiH utvrđeno da Zakon o šumama FBiH iz 2002. godine treba biti usaglašen sa Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, te da je u tom kontekstu sektor šumarstva u FBiH trenutno pravno reguliran Uredbama o šumama iz 2009. i 2010. godine, za potrebe ove studije su analizirani svi dostupni pravni izvori, sa ciljem utvrđivanja međusobne sličnosti u odredbama koje regulišu pitanja zaštite prirode. Analiza eventualnih neusklađenosti između Zakona o šumama i legislative o zaštiti prirode u FBiH, ukazuje na poteškoće u njihovoj implementaciji i upućuje na mogućnosti njihove međusobne harmonizacije u cilju sprečavanja međusektorskih konflikata i stimuliranja međusektorskog dijaloga.

Nadležnost proglašenja nacionalnih parkova, kao specifične kategorije zaštićenih područja, dodijeljena je institucijama na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Imajući ovo u vidu, kao i činjenicu da je Ustavom U-S Kantona osigurana usklađenost kantonalnih zakona sa svim zakonima donesenim na nivou Federacije BiH (Član 2. Ustava Unsko-sanskog kantona, „Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 1/04 i 11/04), može se konstatovati da je legislativa na nivou Kantona u potpunosti usklađena sa odgovarajućom legislativom na nivou FBiH.

3.1.1. OPŠTE ODREDBE KOJE SE ODNOSI NA ZAŠTITU PRIRODE

Obzirom da se odredbe Zakona o zaštiti okoliša FBiH odnose na sve oblike okoliša (zrak, voda, tlo, biljni i životinjski svijet, predjeli, izgrađeni okoliš) i aktivnosti vezane za korištenje prirodnih resursa (Član 2.), ovaj Zakon uvažava načelo integralnog pristupa u zaštiti okoliša što mu daje odlike opšteg zakona. U tom kontekstu, Zakon naglašava pravo na okoliš kao ustavno pravo svakog lica ističući da je: „(...) *individualna i kolektivna dužnost zaštititi i poboljšati okoliš za dobrobit sadašnjih i budućih generacija*“ (Član 3.). Zakonom o zaštiti okoliša nisu obuhvaćena pitanja specifičnih procedura zaštite, „(...) *posebnim propisima uređuju se pojedine oblasti zaštite*“ (Član 12.). U skladu sa ovom odredbom Zakona o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti prirode FBiH u svom prvom članu navodi da se ovim Zakonom propisuju jasne procedure u uređivanju uvjeta i načina obnove, zaštite, očuvanja i održivog razvoja pejzaža, prirodnih područja, biljaka, životinja i njihovih staništa, minerala, fosila i drugih komponenti prirode na teritoriji Federacije BiH, regulišući i nadležnosti tijela koja vrše poslove i planiranje zaštite prirode, informacijski sistem, nadzor, finansiranje zaštite prirode i kazne za prekršaje pravnih i fizičkih lica.

Na osnovu Člana 3. Zakona o zaštiti prirode, u kojem se navodi da: „(...) *ukoliko je odredbama posebnog zakona utvrđen manji stepen zaštite u odnosu na zaštitu utvrđenu ovim zakonom, primjenjuje se odredbe ovog zakona*“, može se zaključiti da Zakon o zaštiti prirode u domenu zaštite prirode ima primat nad svim ostalim sektorskim (specijalnim) zakonima.

Zakon o vodama, na primjer, spada u kategoriju specijalnih zakona čijim odredbama se uređuje način upravljanja vodama na teritoriji FBiH i koje obuhvataju zaštitu i korištenje voda, zaštitu od štetnog djelovanja voda kao i uređenje vodotoka i drugih voda. Zakonom se uređuju vodno i javno vodno dobro, vodni objekti, pravna lica i institucije nadležne za pitanja upravljanja vodama (Član 1.). Na sličan način se Članom 1. Zakona o šumama FBiH iz 2002. godine uređuje: „(...) *očuvanje i zaštita šuma, jačanje njihovih ekoloških funkcija, planiranje u šumarstvu i upravljanje šumama, ekonomske funkcije, finansiranje obnove i unapređivanje šuma na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine (...)*“, sa ciljem očuvanja, unapređenja i korištenja ekoloških, socijalnih i proizvodnih funkcija šumskih ekosistema. Specifičnost Zakona o šumama iz 2002. godine i Uredbe o šumama iz 2009. godine u pogledu zaštite prirode, ogleda se u Članu 10., odnosno Članu 23., u kojima se navodi lista ugroženih vrsta: „(...) *Zabranjena je sječa, iskorijenjivanje ili bilo kakvo oštećivanje stabala pančičeve omorike (Picea omorika (Pančić) Purk.) tise (Taxus baccata L.), lijeske mečje (Corylus colurna L.), planinskog javora (Acer heldreichii Orph.), planinskog bora (Pinus mugo Turra), zelene johe (Alnus viridis (Chaix) Lam. & DC.), munike (Pinus heldreichii) i zanovijeti (Petteria ramentacea (Sieber) Presl.), osim ako su potrebne uzgojne i sanitarne sječe*“. Postojanje ovakve, za šumarsku legislativu atipične odredbe, može se objasniti činjenicom da, iako propisana Zakonom o zaštiti prirode FBiH iz 2003. godine, Crvena lista za Bosnu i Hercegovinu još uvijek nije zvanično utvrđena. U istom članu Zakona o šumama navedeno je da se: „*Paša u šumama i korištenje sekundarnih šumskih proizvoda neće dozvoliti ako bi se tim ugrozio biodiverzitet, odnosno vrste flore i faune zaštićene prema propisima o zaštiti prirode (...)*“.

U svakom od analiziranih zakona, zaštita i korištenje prirode se tretira u kontekstu poštivanja principa održivosti. Načelo održivog razvoja se Članom 5. Zakona o zaštiti okoliša FBiH, definiše kao očuvanje prirodnog blaga kroz korištenje obnovljivih materijala i vodnih energetskih resursa, u onoj količini koja neće prevazići sposobnost prirodnog sistema da ih nadomjesti. Načelo održivosti podrazumijeva i održavanje izvjesnog stepena polutanata koji neće prevazići kapacitete zraka, vode ili dovesti do njihove absorpcije i prerade, kao i stalno očuvanje biološkog diverziteta, ljudskog zdravlja, kvaliteta zraka, vode i tla na osnovu utvrđenih standarda. U Zakonu o zaštiti prirode su Članom 6. posebno definirani pojmovi

održivog razvoja i održivog korištenja. Održivi razvoj je definiran kao: „*Sistem društvenih i ekonomskih uvjeta i aktivnosti koje štite divlje vrste i vještački okoliš za sadašnje i buduće generacije, korištenje prirodnih resursa na ekonomičan i prikladan način u pogledu očuvanja ekosistema i osiguranje poboljšanja kvaliteta života i očuvanje biološko-kulturne raznolikosti u dugoročnom periodu sa aspekta ekosistema kao cjeline*“. Održivo korištenje je definirano kao: „*(...) korištenje komponenti prirode na način i u stepenu koji ne iscrpljuje njihove regenerativne sposobnosti ili dovodi do smanjenja prirodnih resursa i biološke raznolikosti i stoga održava njihov urođeni potencijal za zadovoljenje zahtjeva i potreba sadašnjih i budućih generacija*“. Obje definicije (bez obzira što održivi razvoj ima naglašeniji strateško-politički kontekst, dok održivo korištenje predstavlja više operativni koncept), imaju za cilj da zakonski regulišu korištenje prirodnih resursa, kako bi se zadovoljili zahtjevi sadašnjih ali i potrebe budućih generacija.

Zakon o vodama ne definira eksplicitno koncept održivosti ali se u Članu 2. (u kojem se određuje svrha ovog Zakona) navodi i „osiguranje održivog korištenja vode“ kao jedne od komponenti upravljanja vodama. Isti koncept se navodi u Članu 22. u kojem je propisan kao jedan od ciljeva upravljanja vodama uzimajući u obzir i: „*(...) dugoročnu zaštitu raspoloživih vodnih izvora i njihovog kvaliteta (...)*“ i predstavlja integralni dio strategije upravljanja vodama koja mora sadržavati ciljeve i pravce održivog korištenja voda (Član 24.).

Važeća Uredba o šumama ne definiše eksplicitno koncept održivosti, izuzev što ga pominje u kontekstu finansiranja zaštite i unaprjeđenja stanja postojećih i podizanja novih šuma. U Članu 46. se navodi da će se radi ostvarenja općeg interesa i dugoročnih ciljeva koji se baziraju na principima održivog gospodarenja utvrđenog Šumarskim programom Federacije, kantonalnim šumsko-razvojnim planovima i šumsko privrednim osnovama, osigurati finansijska sredstva za navedene aktivnosti. Zakon o šumama iz 2002. godine međutim, definiše trajnost gospodarenja (Član 3.) kao održavanje i unaprjeđenje dugoročnog zdravlja i diverziteta šuma, sa obezbjeđenjem ekonomskih, ekoloških, socioloških i kulturnih funkcija šuma radi dobrobiti sadašnjih i budućih generacija.

3.1.2. REGULATORNE MJERE I INSTRUMENTI ZAŠTITE PRIRODE

Među osnovnim načelima na kojima se bazira Zakon o zaštiti okoliša FBiH, nalaze se načelo predostrožnosti i prevencije (Član 6.), načelo integralnog pristupa svih politika koje za cilj imaju održivi razvoj okoliša (Član 8.) i načelo da zagađivač plaća troškove kontrole i prevencije od zagađenja i da je korisnik odgovoran za sve aktivnosti koje imaju uticaja na okoliš (Član 11.). Zakon propisuje i osnovne smjernice u sprovođenju procedura procjene utjecaja na okoliš za korisnike (Član 23.) i organe nadležne za prostorno uređenje (Član 51.). Odredbama koje regulišu sistem okolinskog planiranja i strategija na svim nivoima (Član. 45. – 52.), predviđeno je usaglašavanje i integralni pristup svim strategijama i programima koji se tiču zaštite vode, prirode, zraka i upravljanja otpadom, kao i „*(...) područja u kojima su potrebni posebni instrumenti zaštite okoliša, kao i sadržaje takvih instrumenata*“ (Član 47.). Među ovim instrumentima se izdvajaju: sistemi informiranja i prikupljanja informacija (Član 22.), dozvole (Član 28., 30., 36., 39.), intervencije (Član 83.), inspekcije (Član 90.-92.) i sistem okolišnog upravljanja (Član 97.).

Kao što je već pomenuto, Zakon o zaštiti prirode FBiH propisuje mjere za osiguranje osnovnih uvjeta za zaštitu i održiv razvoj prirode. Zakonom je predviđena izrada Federalne strategije zaštite prirode, koja uključuje: „*(...) dugoročne i srednjoročne zadatke zaštite i očuvanja zaštićenih vrsta, minerala i područja*“ (Član 18.). Zakon o zaštiti prirode takođe predviđa da: „*(...) propisom Vlade FBiH pojedina područja mogu biti određena za evropski program NATURA 2000 s ciljem uključivanja u međunarodnu ekološku mrežu očuvanja prirodnih staništa i staništa vrsta*“ (Član 33.). Zakon o zaštiti prirode predviđa da će posebni

propisi uređivati način i uvjete zaštite pejzaža (Član 21.), kao i mjere upravljanja, tehnologije, zabrane i ograničenja na svakom području koje je proglašeno zaštićenim (Član. 30.-32.). U tom kontekstu, u Članu 3. Zakona o Nacionalnom parku „Una” je predviđeno formiranje područja stroge i usmjerene zaštite namijenjeno postizanju: „(...) zaštite prirodnih vrijednosti, zaštiti i očuvanju prirodnog razvoja ekosistema i prirodnih procesa bez uplitanja čovjeka, očuvanju nepromijenjenih prirodnih područja, biodiverziteta, staništa biljnih i životinjskih vrsta, omogućavanju posjećivanja i rekreacije i odgojno-obrazovnih i naučnih djelatnosti u obimu i na način koji ima najmanji uticaj na prirodu“. Pored toga, područje usmjerenog razvoja u Nacionalnom parku „Una“, namijenjeno je: „(...) pored očuvanja prirode, kulturnih osobenosti i poljodjelskog pejzaža tradicionalne obrade tla (...) usklađenom razvoju djelatnosti stanovništva u Nacionalnom parku, posebno na području poljoprivrede i proizvodnje hrane, šumarstva, domaćih obrta i turizma“. Zakon takođe predviđa postojanje zone A (omogućena poljoprivreda i šumarstvo) i zone B (omogućen ribolov, uzgoj ribe i rafting) u području stroge i usmjerene zaštite. Zakonom nije detaljno propisan način provođenja dozvoljenih aktivnosti, niti su regulisana određena pitanja kao npr. mogućnosti organske poljoprivredne proizvodnje, korištenje ekološki prihvatljivih goriva, specifične šumarske aktivnosti u cilju uzgoja i zaštite itd.), što će vjerovatno biti regulisano posebnom planskom dokumentacijom. Kako u Federaciji BiH ne postoje posebni zakoni (npr. Zakon o nacionalnim parkovima i sl.) kojim bi se detaljnije propisale mjere, instrumenti i procedure zaštite u različitim kategorijama zaštićenih područja, „prepuštanje” ove materije posebnim propisima na nivou konkretnog zaštićenog područja može dovesti do pojave neujednačenosti načina zaštite u područjima sa istom kategorijom zaštićenosti. U tom smislu, moguća je i pojava poteškoća u vezi efektivnog i efikasnog upravljanja i monitoringa, što može rezultirati neujednačenim mjerama zaštite prirode.

Osnovne mjere zaštite propisane sektorskim zakonima se nastoje implementirati kroz sektorske strategije i planove, kontinuirano praćenje uticaja pojedinih aktivnosti i predviđene mjere nadzora. Zakon o šumama iz 2002. godine zabranjuje „(...) pašu u šumama i korištenje sekundarnih proizvoda ako bi se tim ugrozio biodiverzitet, odnosno zaštićene vrste flore i faune“ (Član 10.). Važan instrument zaštite predviđen ovim Zakonom je monitoring, odnosno praćenje zdravstvenog stanja šuma (Član 12). Obavezna je i procjena okolišnog uticaja za pojedine aktivnosti (npr. krčenje šuma, pošumljavanje i sl.) kao i kontrole sjemenskog i sadnog materijala u cilju očuvanja genetskog diverziteta. U Članu 17. ovog Zakona predviđena je izrada Šumarskog programa Federacije BiH kojim se definira šumarska politika s ciljem (između ostalog) unaprijeđenja i očuvanja biodiverziteta šumskih ekosistema. To je u potpunosti u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti okoliša kojim je predviđeno usaglašavanje i integralni pristup u razvoju sektorskih strategija. Generalno posmatrano, šumarska legislativa u FBiH je u značajnoj mjeri usklađen sa Zakonom o zaštiti prirode, posebno u dijelu odredbi koje se odnose na zaštitu šumskih ekosistema i očuvanje biološkog diverziteta u njima (Avdibegović et al, 2006). Konačno, Član 40. Zakona o šumama iz 2002. godine definira mogućnost postojanja kategorije šuma sa posebnim režimom gospodarenja.

Usklađenost aktivnosti sektora vodoprivrede sa sektorom zaštite okoliša i prirode očituje se u Članu 26. Zakona o vodama, gdje se među osnovnim mjerama za postizanje ciljeva u vezi zaštite i uređenja voda i zaštite od štetnog djelovanja voda i korištenja voda navode i mjere: „(...) određene propisima o zaštiti okoliša i zaštiti prirode a koje se odnose na vodne i o vodi zavisne ekosisteme (...)“. Međusobna usklađenost ovog Zakona sa Zakonom o zaštiti okoliša vidljiva je i u Članu 30. (Ciljevi zaštite okoliša u planovima upravljanja vodama). Pored toga, u Članu 12. Zakona o vodama predviđa se da je na vodnom dobru zabranjeno izvoditi bilo kakve zahvate osim: „(...) zahvata koji se odnose na zaštitu prirode (...)“. Kao i Zakon o šumama, i Zakon o vodama primjenu mjera zaštite zasniva na postojanju sektorske strategije i

planova u kojima se predviđa i kontinuirani monitoring. Član 24. koji se bavi problematikom vezanom za izradu i sadržaj strategija upravljanja vodama nalaže da se: „(...) *Politika upravljanja vodama određuje strategijom upravljanja vodama (...)*“. Strategija upravljanja vodama mora obuhvatati i: „(...) *ciljeve i pravce zaštite voda, zaštitu od štetnog djelovanja voda i održivog korištenja voda (...)*“. Zakon takođe predviđa da planovi upravljanja vodama (Član 25.) moraju sadržavati identifikaciju i karte zaštićenih područja, kartu mreže monitoringa i prikaz njihovih rezultata i za zaštićena područja.

Prethodno navedene odredbe Zakona o vodama ukazuju na visok nivo usaglašenosti opštih instrumenata za zaštitu vodnih resursa (u ovom slučaju se radi o sektorskoj Strategiji i Planu zaštite) sa propisima koji regulišu pojedina zaštićena područja (u ovom slučaju Nacionalni Park „Una“).

3.1.3. NADLEŽNOSTI INSTITUCIJA I ZAKONSKE OSNOVE MEĐUSEKTORSKE SURADNJE U ZAŠTITI PRIRODE

U cilju utvrđivanja neophodnih koraka za poboljšanje međusektorske suradnje u procesu upravljanja Nacionalnim parkom „Una“, izvršena je analiza nadležnosti institucija i zakonskih osnova međusektorske suradnje u zaštiti prirode.

Zakon o zaštiti okoliša predvidio je da je Federalno ministarstvo prostornog uređenja i okoliša nadležno za pitanja zaštite okoliša, s tim da postoji podjela nadležnosti između Federalnog i nadležnih kantonalnih ministarstava. Ovdje je potrebno naglasiti da u trenutnoj organizaciji Federalne Vlade postoje dva ministarstva, Ministarstvo okoliša i turizma i Ministarstvo Prostornog uređenja. Na osnovu člana 40. ovog Zakona, Federalno ministarstvo i kantonalna ministarstva su nadležna za: „(...) *zaštitu okoliša, sprečavanje i otklanjanje opasnosti i šteta po okoliš, obnovu i postepeno poboljšanje stanja okoliša, utvrđivanje prioriteta zadataka za zaštitu okoliša; uspostavljanje pravnih, ekonomskih i tehničkih mjera u interesu zaštite okoliša; razvoj, očuvanje i djelovanje sistema koji služi kao osnov za dobivanje i obradu podataka o mjerenjima, monitoringu, kontroli, procjeni stanja okoliša, te davanje informacija o eventualnim uticajima na okoliš; donošenje finansijskih propisa u sferi zaštite okoliša i saradnju sa drugim entitetom*“. Kantonalna ministarstva su nadležna za analizu i ocjenjivanje stanja okoliša i aktivnosti njegove zaštite, kao i izdavanje dozvola za korištenje okoliša iz svojih nadležnosti, uspostavljanje i rukovođenje sistemom informiranja o okolišu u kantonu, organiziranje poslova koji imaju za cilj sprečavanje ili smanjenje štetnih posljedica po okoliš i vršenje nadzora nad provođenjem kantonalnih zakona i drugih kantonalnih propisa iz oblasti zaštite okoliša (Član 43.).

Poslovi zaštite prirode su, prema Zakonu o zaštiti prirode FBiH, u nadležnosti Federalnog ministarstva prostornog uređenja i okoliša. Kako ovaj Zakon na direktan način tretira pitanja zaštite prirode, a samim tim i problematiku zaštićenih područja, u Tabeli 3. su prikazane nadležnosti institucija u vezi proglašenja pojedinih kategorija zaštićenih područja (Član 30.)

Tabela 3: Nadležnosti pojedinih institucija u proglašenju zaštićenih područja

Kategorije zaštićenih područja	Prijedlog za proglašenje	Donošenje Zakona o proglašenju
Zaštićeno prirodno područje	Nadležno Federalno ministarstvo	Parlament Federacije BiH
Zaštićeno prirodno područje na teritoriji oba entiteta	Nadležna entitetska Ministarstva	Entitetska zakonodavna tijela
Nacionalni park	Nadležno Federalno ministarstvo	Parlament Federacije BiH
Zaštićeni pejzaž	Nadležna kantonalna	Kantonalna zakonodavna

	ministarstva	tijela
Zaštićeni pejzaž na području dva ili više kantona	Nadležno Federalno ministarstvo	Parlament Federacije BiH
Spomenik prirode	Nadležna kantonalna ministarstva	Kantonalna zakonodavna tijela
Spomenik prirode na području dva ili više kantona	Nadležno Federalno ministarstvo	Parlament Federacije BiH

Zakon o zaštiti prirode FBiH propisuje da federalni inspektor nadležnog Ministarstva vrši kontrolu usklađenosti i izdavanja saglasnosti za aktivnosti u zaštićenim područjima sa odredbama ovog Zakona i Zakona o proglašenju konkretnog zaštićenog područja. U vršenju inspeksijskog nadzora, inspektor između ostalog kontrolira: „(...) *provođenje mjera zaštite prirode u zaštićenim prirodnim područjima i nacionalnim parkovima (...)*” (Član 41.).

Zakon o zaštiti okoliša propisuje neophodnost suradnje na međuentitetskom nivou putem postojanja Međuentitetskog tijela za okoliš i Međuentitetskog plana zaštite okoliša (Član 46.). U Članu 4. Zakona o zaštiti prirode se navodi da će propisane mjere, između ostalog, osigurati uspostavljanje međuentitetske i međunarodne suradnje u domenu zaštite prirode. Iako međusektorska suradnja nije eksplicitno predviđena, u Članu 7. ovog Zakona se predviđa da su: „(...) *sva pravna ili fizička lica kao i druge organizacije, dužne štiti prirodu na način da surađuju u spriječavanju aktivnosti koje mogu ugroziti ili oštetiti prirodu...*”.

Odredbom o šumama se, među mnogobrojnim nadležnostima Federalne uprave za šume, propisuje priprema i davanje mišljenja za proglašavanje zaštitnih šuma i šuma sa posebnom namjenom (Član 43.). Istovremeno se iste nadležnosti daju i kantonalnim upravama za šumarstvo (Član 44.). Zakon o šumama iz 2002. godine predviđa da: „(...) *Federalna uprava i kantonalne uprave neće upravljati državnim šumama i šumskim zemljištem koje Vlada Federacije proglasi zaštitnim šumama ili šumama s posebnom namjenom, pod uslovom da su te šume predate na upravljanje drugom pravnom licu*” (Član 48.). Član 20. Zakona o šumama iz 2002. godine, propisuje da šumsko-privredne osnove moraju biti harmonizirane sa prostornim planovima, vodoprivrednim osnovama, lovno-privrednim osnovama, planovima upravljanja pojedinim mineralnim sirovinama i evidencijama koje se vode u Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa. Obaveze harmonizacije šumsko-privrednih osnova sa ostalim sektorskim planovima, osnovama i evidencijama su u nadležnosti kantonalnih uprava za šumarstvo. Kad je u pitanju međuentitetska suradnja, Zakon o šumama iz 2002. godine je predviđao da će se opći dio entitetskih šumarskih programa uskladiti na nivou Bosne i Hercegovine i obuhvatati jedinstvene standarde za trajno gospodarenje šumama, koji će poslužiti za certificiranje gospodarenja šumskim resursima u BiH (Član 18.). Isti Zakon je predviđao i da će se Kantonalni šumsko-razvojni planovi zasnivati na istim standardima za cijelu državu, što će se postići međuentitetskom saradnjom, uzimajući u obzir zajednički koncept i definicije međunarodnih organizacija.

Članom 21. Zakona o vodama predviđa se da se upravljanje vodama predaje u nadležnost Bosne i Hercegovine, Federacije BiH, kantona, gradova i općina, kao i da Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva priprema prijedlog strategije upravljanja vodama uz saglasnost Federalnog ministarstva nadležnog za okoliš (Član 24.). Istim članom je predviđeno da je strategija upravljanja vodama sastavni dio strategije o zaštiti okoliša, što ukazuje na postojanje visokog nivoa međusektorske suradnje koja je neophodna za realizaciju odredbi ovog Zakona. Što se tiče međuentitetske suradnje, Član 24. Zakona o vodama navodi da je: „(...) *Federalno ministarstvo obavezno uspostaviti i osigurati koordinaciju svih aktivnosti sa ministarstvom Republike Srpske nadležnim za vode kako bi se osiguralo donošenje jedinstvene strategije upravljanja vodama za cijelu Bosnu i Hercegovinu (...)*“.

3.1.4. KATEGORIJE ZAŠTIĆENOSTI

Kategorizacija zaštićenih područja propisana Zakonom o zaštiti prirode FBiH je, općenito uzevši, usklađena sa IUCN sistemom kategorizacije, koji predviđa šest kategorija. Zakon o zaštiti prirode u Članu 25. klasificira zaštićena područja u sljedeće kategorije:

- zaštićena prirodna područja ustanovljena u naučne svrhe ili radi zaštite divljine,
- nacionalni parkovi ustanovljeni u svrhu zaštite ekosistema i rekreacije,
- spomenici prirode ustanovljeni u svrhu očuvanja specifičnih prirodnih karakteristika,
- zaštićeni pejzaži ustanovljeni u svrhu očuvanja kopnenih pejzaža, priobalnih područja i rekreacije.

Kako je već pomenuto, Zakon o šumama iz 2002. godine i Uredba o šumama predviđaju izdvajanje šuma sa posebnim režimom gospodarenja (zaštitne šume i šume s posebnom namjenom). Članom 40. je predviđeno da se za šume sa posebnom namjenom, između ostalog, mogu proglasiti:

- šuma ili njeni dijelovi koje imaju poseban kulturni, istorijski, ekološki i prirodni značaj, nacionalni parkovi, park šume, prirodni i lovni rezervati,
- šume i šumsko zemljište od značaja za zaštitu biodiverziteta i prirodnih staništa flore, faune i drugih organizama,
- šume od posebnog naučnog i obrazovnog značaja,
- šume od specijalnog značaja za pročišćavanje zraka, snabdjevanje vodom i njezin kvalitet,
- šume namjenjene za izletišta, odmor, opće obrazovanje, rekreaciju, turizam, klimatska i druga lječilišta itd.

Kada je u pitanju kategorizacija zaštićenosti vodnih resursa, Član 65. Zakona o vodama FBiH iz 2006. godine predviđa mogućnost proglašenja zaštićenih područja sa različitom namjenom zaštite: „(...) područja namijenjena za zahvatanje vode za piće, područja namijenjena zaštititi ekonomski važnih akvatičnih vrsta, površinska vodna tijela namijenjena rekreaciji uključujući i područja određena za kupanje, područja podložna eutrofikaciji i područja osjetljiva na nitrate, područja namijenjena zaštititi staništa biljnih i životinjskih vrsta ili akvatičnih vrsta u kojima je održavanje ili poboljšanje stanja voda bitan uvjet za njihov opstanak i reprodukciju.“ Član 77. ovog Zakona predviđa da se ova područja utvrđuju u skladu sa propisima o zaštiti okoliša i zaštiti prirode. Kako je Članom 3. Zakona o Nacionalnom parku „Una“ predviđeno formiranje područja stroge i usmjerene zaštite između ostalog i zbog: „(...) omogućavanju posjećivanja i rekreacije i odgojno-obrazovnih i naučnih djelatnosti u obimu i na način koji ima najmanji uticaj na prirodu“, bitno je pomenuti da Zakon o vodama proglašava i Vodna tijela namijenjena rekreaciji (Član 72.). Pored toga, Zakon o vodama navodi kategorije površinskih voda na osnovu značaja koje imaju za upravljanje vodama. Tako rijeka Una spada u I kategoriju na Vodnom području rijeke Save (Član 5.).

3.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA STAVOVA INTERESNIH GRUPA U NACIONALNOM PARKU "UNA"

Kako je već navedeno, kvalitativnim istraživanjima i uz primjenu odgovarajućeg upitnika su prikupljeni podaci o stavovima ključnih interesnih grupa o različitim aspektima funkcioniranja Nacionalnog parka "Una", sa posebnim naglaskom na njihovu uključenost u proces međusektorskog dijaloga. U ovom poglavlju su u formi Matrica podrške-protivljenja (*Oponent-Advocate Matrix*) prikazani i analizirani stavovi/odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanja iz upitnika (Prilog I).

Tabela 4. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li ste upoznati sa inicijativom o formiranju Nacionalnog parka "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	MGPUiZO MPViS KUŠ ZZKNB		
Lokalna administracija	OB		
Mjesne zajednice	MB KV O		
Vjerske institucije	MR		
Privatni poduzetnici	RK PDKV UC PS SB		
Javna poduzeća	NPU USŠ		
Nevladine organizacije	USRUB TZ LOB US PC EKUS PK RRA		

Iz prethodne Tabele vidljivo je da su sve interesne grupe upoznate sa inicijativom o osnivanju Nacionalnog parka "Una". Sam proces formiranja Nacionalnog parka "Una" je bio medijski praćen tako da su čak i interesne grupe koje nisu bile direktno ili indirektno uključene u proces formiranja, imale priliku da o tome saznaju.

Kad je u pitanju način na koji su interesne grupe bile upoznate sa formiranjem Nacionalnog parka "Una", mogu se identificirati tri kategorije, s tim da su neke interesne grupe dobile informacije iz više izvora. U prvu kategoriju spadaju interesne grupe koje su bile direktno konsultovane i uključene u proces formiranja (Ministarstvo građenja prostornog uređenja i zaštite okoliša U-S Kantona, općina Bihać, Riz Krajina, Una Consulting, Sport Bijeli, JP Nacionalni park "Una", Udruženje sportskih ribolovaca Una-Bihać, Lovačka organizacija Bihać, EKUS i Unski Smaragdi). Po tvrdnjama predstavnika NVO Unski Smaragdi, ova organizacija je bila i inicijator ideje o formalnoj zaštiti rijeke Une, još davne 1964. godine. U drugu kategoriju spadaju one interesne grupe koje su o formiranju Nacionalnog parka "Una"

informirane putem medija (kantonalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, mjesna zajednica Martin Brod, manastir Rmanj, ŠPD Unsko-sanske šume, Turistička zajednica, Lovačka organizacija Bihać, PLOD centar, Regionalna razvojna agencija i Privredna komora U-S Kantona). Treća kategorija se odnosi na interesne grupe koje su informirane kroz različite radionice organizirane kao prateće aktivnosti u procesu formiranja Nacionalnog parka (poljoprivredno dobro Kulen Vakuf, pansion Saraj, PLOD centar, te mjesne zajednice Martin Brod i Kulen Vakuf).

Tabela 5. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li znate ko je pokrenuo inicijativu za formiranje Nacionalnog parka "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	MGPUiZO		MPViS KUŠ ZZKNB
Lokalna administracija	OB		
Mjesne zajednice			MB KV O
Vjerske institucije			MR
Privatni poduzetnici	UC		RK PDKV PS
	SB		
Javna poduzeća	NPU		USŠ
Nevladine organizacije	USRUB		TZ
	LOB		
	US		
	PC		
	EKUS		
	PK		RRA

Na prvi pogled, predstavnici interesnih grupa imaju podijeljeno mišljenje po ovom pitanju. Neke od institucija i interesnih grupa (posebno iz sektora šumarstva i mjesne zajednice) ne znaju ko je pokrenuo inicijativu za formiranje Nacionalnog parka "Una". S druge strane, institucije koje su po prirodi svog posla morale biti aktivno uključene u proces formiranja Nacionalnog parka "Una" (nadležno kantonalno Ministarstvo, općina Bihać, JP Nacionalni park "Una") su očekivano pozitivno odgovorile na ovo pitanje. Pozitivan odgovor većine predstavnika nevladinih organizacija ukazuje na visok nivo njihove obavještenosti i uključenosti u proces formiranja Nacionalnog parka. Visoka podijeljenost predstavnika interesnih grupa proizilazi iz različitog percipiranja samog pitanja. Neki od njih su smatrali da je korektno odgovoriti da je prvi pokretač inicijative za zaštitu ovog područja bio g. Boško Marjanović, osnivač NVO "Unski smaragdi". Odgovori druge grupe ispitanika (koji su dali "negativne" odgovore), su se odnosili na institucije koje su pokrenule formiranje Nacionalnog parka "Una" u formalnom smislu (predstavnici izvršne zakonodavne vlasti na općinskom i kantonalnom nivou).

Tabela 6. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li znate koja institucija je imala ključnu ulogu u proglašenju Nacionalnog parka "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	FMOiT MGPUiZO MPViS KUŠ		ZZKNB
Lokalna administracija	OB		
Mjesne zajednice	MB KV O		
Vjerske institucije			MR
Privatni poduzetnici	RK PDKV UC		PS SB
Javna poduzeća	NPU USŠ		
Nevladine organizacije	USRUB TZ LOB US PC EKUS PK RRA		

Većina predstavnika kontaktiranih interesnih grupa zna da su Vlada i Parlament Federacije BiH imali ključnu ulogu u proglašenju Nacionalnog parka "Una" (proglašenje ove kategorije zaštićenog područja je po Zakonu o zaštiti prirode u nadležnosti federalnih institucija). Izuzetak su predstavnici Manastira Rmanj, Zavoda za zaštitu kulturnog nasljeđa Bihać i pojedini privatni poduzetnici.

Iako je riječ o relativno „mladom“, nedavno osnovanom poduzeću, većina predstavnika kontaktiranih interesnih grupa zna da je JP Nacionalni park "Una" nadležno za upravljanje Nacionalnim parkom "Una". Mada je kroz razgovor sa direktorom ovog poduzeća utvrđeno da JP Nacionalni park "Una" poduzima aktivnosti na informiranju svih interesnih grupa, izuzetak i ovdje predstavljaju predstavnici Manastira Rmanj. Imajući u vidu specifičnost ove institucije, potrebno je u budućnosti poduzeti intenzivnije aktivnosti na informiranju predstavnika Manastira Rmanj o aktivnostima JP Nacionalni park "Una" i iste dokumentirati.

U Tabeli 7. su prikazani odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je vaša institucija/organizacija bila uključena u formiranje Nacionalnog parka "Una"? Na osnovu dobijenih odgovora vidljivo je da pojedine institucije (posebno iz sektora šumarstva, mjesne zajednice, turistička zajednica U-S Kantona itd.) i interesne grupe nisu bile u potpunosti uključene u proces formiranja Nacionalnog parka "Una". Sigurno je da bi uključivanje ovih institucija u inicijalnim aktivnostima na formiranju Nacionalnog parka "Una" generiralo dodatni kvalitet cijelog procesa. S obzirom da šume zauzimaju veliki dio Nacionalnog parka te da je ovim područjem, do proglašenja nacionalnog parka "Una", gospodarilo JP ŠPD Unsko-sanske šume, to se posebno odnosi na predstavnike šumarskog sektora. U Tabeli 7.

nije prikazana pozicija JP Nacionalni park "Una" jer poduzeće nije bilo ni formirano u tom periodu.

Tabela 7. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je vaša institucija/organizacija bila uključena u formiranje Nacionalnog parka "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	FMOiT MGPUiZO KUŠ ZZKNB		MPViS
Lokalna administracija	OB		
Mjesne zajednice	O		MB KV
Vjerske institucije			MR
Privatni poduzetnici	RK UC SB		PDKV PS
Javna poduzeća			USŠ
Nevladine organizacije	USRUB LOB US PC EKUS PK		TZ RRA

Tabela 8. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li ste zadovoljni ulogom koju je vaša institucija/organizacija imala u procesu formiranja Nacionalnog parka "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	FMOiT MGPUiZO ZZKNB		MPViS KUŠ
Lokalna administracija			OB
Mjesne zajednice	KV		MB O
Vjerske institucije			MR
Privatni poduzetnici	RK PDKV UC		PS SB
Javna poduzeća			USŠ

Nevladine organizacije	USRUB
	TZ
	LOB
	US
	PC
	EKUS
	PK
	RRA

Iz prethodne Tabele se može se vidjeti da su mišljenja predstavnika interesnih grupa po ovom pitanju podijeljena. Iako je bila uključena u proces formiranja Nacionalnog parka "Una", općina Bihać nije u cjelosti zadovoljna svojom ulogom u početnim fazama formiranja Nacionalnog parka. Kao razlog za to navedeno je da nisu imali uticaja na imenovanje vršioca dužnosti direktora, čije je sjedište bilo u Sarajevu, te da je zbog toga kompletan proces formiranja bio usporen. Imenovanjem direktora JP Nacionalni park "Una", situacija je promijenjena, predstavnik općine Bihać nema značajnih primjedbi po ovom pitanju a općina pruža različite vidove podrške funkcioniranju JP Nacionalni park "Una" (kancelarijski prostor, motorno vozilo i sl.). Ostale interesne grupe kao razloge svoga nezadovoljstva navode različite razloge, uglavnom nedovoljnu informiranost. Iako je veliki dio površine na kojoj se nalazi Nacionalni park bio pod nadležnošću JP ŠPD Unsko-sanske šume u smislu gospodarenja, predstavnik poduzeća nije zadovoljan ulogom poduzeća, iz razloga nedovoljne informiranosti o aktivnostima na formiranju Nacionalnog parka "Una".

Tabela 9. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je vaša institucija/organizacija uključena u proces upravljanja Nacionalnog parka "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	MGPUiZO MPViS KUŠ ZZKNB		
Lokalna administracija	OB		
Mjesne zajednice	MB KV O		
Vjerske institucije	MR		
Privatni poduzetnici	RK PDKV UC PS SB		
Javna poduzeća	NPU USŠ		
Nevladine organizacije	USRUB TZ LOB US PC EKUS PK RRA		

Iako je upravljanje Nacionalnim parkom "Una" povjereno JP Nacionalni park "Una", iz prethodne Tabele je vidljivo da većina kontaktiranih interesnih grupa nije na odgovarajući način uključena u proces upravljanja. Izuzetak su općina Bihać (iz razloga što je najveći procent površine Nacionalnog parka na području ove općine) i Zavod za zaštitu kulturnog naslijeđa Bihać, koji je zadužen za zaštitu kulturno-istorijskog naslijeđa na području Nacionalnog parka. Uzevši u obzir da je JP Nacionalni park "Una" osnovano tek nedavno, teško je i očekivati veću uključenost ostalih interesnih grupa u proces upravljanja. Potrebno je određeno vrijeme da se uspostavi neophodna organizaciona struktura i angažuju potrebni ljudski resursi u JP Nacionalni park "Una". Trenutno je direktor i jedini uposlenik u ovom poduzeću. Interesne grupe očekuju da budu uključene u proces upravljanja u narednom periodu. Bilo bi korisno da JP Nacionalni park "Una" otpočne sa redovnim informiranjem svih interesnih grupa o svojim aktivnostima i da ih postepeno uključuje u proces upravljanja, u skladu sa njihovim realnim mogućnostima i planom upravljanja. Kroz kontakte sa predstavnicima interesnih grupa, stiče se dojam da bi većina njih u ovom trenutku bila zadovoljna redovnim informiranjem o aktivnostima koje se planiraju provoditi u procesu upravljanja Nacionalnim parkom "Una". Postoje i interesne grupe koje nisu zadovoljne ovakvom situacijom (Ministarstvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva U-S Kantona, JP ŠPD Unsko-sanske šume) i koje smatraju da bi njihovo uključivanje (u suradnji sa JP Nacionalni park "Una") rezultiralo kvalitetnijim upravljanjem Nacionalnim parkom. Imajući u vidu resurse (kadrovske i materijalne) kojim na terenu raspolaže JP ŠPD Unsko-sanske šume, ovakve sugestije se mogu smatrati opravdanim. Generalno se može konstatirati da je još uvijek preuranjeno donositi zaključke o zadovoljenju očekivanja svih interesnih grupa kad je u pitanju njihova uloga i uključenost u proces upravljanja JP Nacionalni park "Una".

Odgovori ispitanika koji se odnose na identifikaciju i ocjenu moći i interesa najvažnijih interesnih grupa, prikazani su u formi Matrice interes – moć. Obzirom da se Nacionalni park "Una" nalazi na području općine Bihać, logično je da općina Bihać i Vlada U-S Kantona kao predstavnici zakonodavno-izvršne vlasti na općinskom i kantonalnom nivou, imaju ulogu "ključnih aktera", odnosno interesnih grupa koje imaju najveću moć i veliki interes u poslovnom okruženju poduzeća JP Nacionalni park "Una". Općina Bihać i Vlada U-S Kantona vide Nacionalni park "Una" kao priliku za značajnu razvojnu šansu. U grupu "ključnih aktera", svakako spada i Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša U-S Kantona i Vlada Federacije BiH kao krovna institucija nadležna za proglašenje Nacionalnog parka "Una". U cilju unaprijeđenja međusektorskog dijaloga i suradnje sa svim zainteresiranim stranama, JP Nacionalni park "Una" treba za interesne grupe sa izraženom moći i interesom primijeniti strategiju "potpunog zadovoljenja njihovih interesa". Kad su u pitanju interesne grupe koje imaju relativno veliku moć a manje izražen interes (poslovni sistem šumarstva i javna šumarska administracija), trebalo bi primijeniti strategiju "držati zadovoljnim". Imajući u vidu realne kadrovske i tehničke potencijale koje posjeduje JP ŠPD Unsko-sanske šume, ovakva strategija JP Nacionalni park "Una", u smislu jačanja partnerskih odnosa sa poduzećem šumarstva se čini potpuno opravdanom i obostrano korisnom. Za interesne grupe koje imaju veliki interes ali relativno malu moć (Mjesne zajednice, različite nevladine organizacije, privatni poduzetnici itd.) najbolje je primijeniti strategiju "držati informiranim", iako u zavisnosti od različitih okolnosti ova strategija ponekad nije dovoljna da zadovolji sve njihove interese i očekivanja. U slučaju da neke od ovih interesnih grupa "ojačaju", bilo bi neophodno preispitati strategiju JP Nacionalni park "Una" prema njima. Kada su u pitanju interesne grupe sa niskom moći i slabije izraženim interesom, JP Nacionalni park "Una" u procesu komunikacije i jačanja međusektorskog dijaloga treba primijeniti strategiju "minimalnog angažmana" uz stalno praćenje promjena oba parametra prikazana u matrici interes-moć.

Matrica interes – moć

		MOĆ	
		Mala	Velika
ITERES	Veliki	Mjesne zajednice Turistička zajednica U-S Kantona Unski smaragdi Udruženje sportskih ribolovaca Bihać Privatni poduzetnici Poljoprivredni proizvođači PLOD centar Zavod za zaštitu kulturnog nasljeđa Bihać Federalno ministarstvo energetike i rudarstva Udruženje lovačka organizacija Bihać Privredna komora U-S Kantona Manastir Rmanj	Općina Bihać Vlada U-S Kantona Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoline U-S Kantona Vlada Federacije BiH JP ŠPD Unsko-sanske šume
	Mali	Una consulting	Kantonalna uprava za šume

Neophodno je naglasiti da je u kontekstu ove studije, Matrica interes-moć korištena isključivo za potrebe definiranja adekvatne strategije koju bi prema različitim interesnim grupama trebalo primjeniti JP Nacionalni park "Una", u cilju jačanja i promoviranja međusektorskog dijaloga. Prisustvo relativno velikog broja moćnih interesnih grupa u poslovnom okruženju JP Nacionalni park "Una", u značajnoj mjeri usložnjava njegovo funkcioniranje i ukazuje na neophodnost njihovog uključivanja u proces upravljanja Nacionalnim parkom, odnosno zadovoljavanja njihovih interesa primjenom koncepta međusektorskog dijaloga kao jednog od vodećih principa u upravljanju zaštićenim područjima.

Različite interesne grupe imaju različite interese kada je riječ o Nacionalnom parku "Una". Federalno ministarstvo okoliša i turizma svoje interese vidi prije svega u povećanju procenta zaštićenih područja u Federaciji BiH, zaštiti biodiverziteta i planskom upravljanju ovim područjem. Ministarstvo građenja prostornog uređenja i zaštite okoliša U-S Kantona kao glavni interes navodi sprečavanje svih vidova nezakonitih aktivnosti, dok je kantonalno Ministarstvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva zainteresirano prije svega za precizno reguliranje nadležnosti upravljanja prirodnim resursima između različitih institucija. JP Nacionalni park "Una" očekuje što skoriju realizaciju ciljeva upravljanja Nacionalnim parkom utvrđenih zakonom, stvaranje prepoznatljivog turističkog brenda, pozicioniranje Nacionalnog parka kao prepoznatljive turističke destinacije na domaćem i stranom tržištu, te ostvarenje ekonomskih efekata i postizanje ekonomske samoodrživosti. Turistička zajednica takođe naglašava važnost promocije prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti Nacionalnog parka kao svoj interes. Zajednički interes predstavnika lokalne zajednice (općina Bihać i mjesne zajednice) ogleda se u poboljšanju životnog standarda (nova radna mjesta, zaustavljanje odlaska mladih iz sela u grad, razvoj infrastrukture i sl.) kroz što skorije zaživljavanje Nacionalnog parka i razvoj različitih oblika turizma. Slični su i interesi predstavnika Manastira Rmanj koji očekuju da i ova institucija na adekvatan način bude uključena u kompletnu turističku ponudu Nacionalnog parka "Una". PLOD centar kao razvojna organizacija svoj interes vidi u poboljšanju životnog standarda kroz implementaciju razvojnih projekata i međudržavnu saradnju u sferi zaštite prirode, dok Privredna komora U-S Kantona i Regionalna razvojna agencija kao svoje interese u vezi nacionalnog parka "Una", navode otvaranje novih radnih mjesta i ekonomski razvoj općine Bihać i U-S Kantona. Privatni sektor je zainteresiran za razvoj biznisa u skladu sa strateškim dokumentima, zakonskim okvirom i uz puno poštivanje principa transparentnosti u korištenju prirodnih vrijednosti ovog područja. Interes Una Consulting-a i EKUS-a se ogleda u saradnji sa Nacionalnim parkom "Una" i realizaciji zajedničkih razvojnih projekata. Nevladine organizacije i udruženja građana su zainteresirani za podizanje ekološke svijesti, edukaciju u prirodi (posebno djece i omladine), zaštitu prirodnih vrijednosti i korištenje istih u skladu sa planskim dokumentima i zakonskim odredbama. JP ŠPD Unsko-sanske šume svoj interes vide u suradnji sa JP Nacionalni park "Una", kroz angažman svoje građevinske operative i izgradnju infrastrukture. Na ovaj način, poduzeće šumarstva želi aktivnom ulogom u zaštiti ovog područja, unaprijediti vlastiti poslovni imidž i promovirati se kao društveno odgovorno poduzeće.

Generalno se može zaključiti da su interesi različitih interesnih grupa mnogobrojni i različiti, ali da funkcioniranje Nacionalnog parka predstavlja zajedničku poveznicu za sve identificirane interese. Diverzitet interesa implicira neminovnost primjene koncepta učesničkog planiranja, participacije i međusektorskog dijaloga. Očigledno je da je svima u interesu da Nacionalni park što prije profunkcionira u punom kapacitetu, te da pored osiguranja zaštite prirodnih vrijednosti, postane i jedan od ključnih faktora razvoja U-S Kantona.

Sve interesne grupe imaju slično poimanje pojma međusektorskog dijaloga. Uglavnom se pod istim podrazumijeva: usklađivanje interesa, koordinacija, interakcija, dijalog, uvažavanje i suradnja između različitih sektora i interesnih grupa i javno-privatno partnerstvo, uz poštivanje principa transparentnosti, kontinuirane komunikacije i pune informiranosti svih zainteresiranih strana u procesu planiranja, odlučivanja, implementacije i monitoringa svih aktivnosti koje se provode u Nacionalnom parku "Una". U tom smislu, svi kontaktirani predstavnici interesnih grupa u cjelosti podržavaju međusektorski dijalog kao princip u upravljanju Nacionalnim parkom "Una", te smatraju da je puna implementacija istog, jedan od najvažnijih preduvjeta za efektivno i efikasno funkcioniranje Nacionalnog parka "Una".

Mišljenja predstavnika interesnih grupa o tome da li je prilikom formiranja Nacionalnog parka "Una" bilo dovoljno međusektorskog dijaloga su podijeljena (Tabela 10.). Ispitanici koji su na ovo pitanje dali pozitivan odgovor, svoje mišljenje obrazlažu tvrdnjama da je bilo dovoljno razgovora i organiziranih radionica na temu formiranja Nacionalnog parka, te da je svako ko je to želio mogao dobiti dovoljno informacija i biti uključen u proces međusektorskog dijaloga. Suprotna mišljenja su argumentirana tvrdnjama da je proces formiranja Nacionalnog parka (pogotovo u početnim fazama) bio praćen nedostatkom pravovremenih informacija, donošenjem odluka na federalnom nivou, te skromnim promotivnim aktivnostima što je rezultiralo slabom zainteresiranošću i odsustvom pojedinih interesnih grupa iz procesa formiranja Nacionalnog parka "Una". Imajući u vidu jedinstven stav svih interesnih grupa o važnosti međusektorskog dijaloga, neophodno je poduzeti sve mjere i aktivnosti za punu implementaciju ovog principa u procesu upravljanja Nacionalnim parkom "Una",

Tabela 10. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li je u procesu formiranja Nacionalnog parka "Una" bilo dovoljno međusektorskog dijaloga?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	MPViS ZZKNB		MGPUIZO KUŠ
Lokalna administracija			OB
Mjesne zajednice	KV O		MB
Vjerske institucije			MR
Privatni poduzetnici	RK PS		PDKV UC SB
Javna poduzeća	NPU		USŠ
Nevladine organizacije	USRUB US RRA	TZ LOB PK	PC EKUS

Logično, interesne grupe koje nisu zadovoljne ulogom koju su imale u međusektorskom dijalogu kada je u pitanju Nacionalni park "Una", smatraju da trebaju biti uključene u isti te da na taj način mogu doprinijeti boljem funkcioniranju Nacionalnog parka. Otvoreno je pitanje kapaciteta pojedinih interesnih grupa da uzmu aktivno učešće u ovom procesu, odnosno da li bi u trenutnoj situaciji njihova očekivanja bila zadovoljena kroz kontinuirano informiranje o aktivnostima koje se provode u Nacionalnom parku. U tom smislu, treba posmatrati i stavove predstavnika interesnih grupa o tome da li od međusektorskog dijaloga koristi ima samo jedna strana (najčešće inicijator međusektorskog dijaloga) ili sve zainteresirane strane.

Tabela 11. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li smatrate da kroz međusektorski dijalog koristi ima samo jedna strana?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	MGPUiZO		MPViS KUŠ ZZKNB
Lokalna administracija			OB
Mjesne zajednice			MB KV O
Vjerske institucije	MR		
Privatni poduzetnici	RK		PDKV UC PS SB
Javna poduzeća			NPU USŠ
Nevladine organizacije			USRUB TZ LOB US PC EKUS PK RRA

Većina ispitanika smatra da sve uključene interesne grupe imaju koristi od međusektorskog dijaloga iako ona nije ista za sve. Takva stajališta su potpuno logična jer očekivanja interesnih grupa od međusektorskog dijaloga značajno ovise o različitosti njihovih interesa, te o njihovoj realnoj moći i zahtjevima.

Očekivanja predstavnika interesnih grupa od dijaloga i buduće saradnje sa drugim interesnim grupama su mnogobrojna i raznovrsna. Federalno ministarstvo okoliša i turizma očekuje zaživljavanje JP Nacionalni park "Una" u punom kapacitetu kao i određene finansijske koristi. Ministarstvo građenja, prostornog uređenja i zaštite okoliša U-S Kantona očekuje sinhronizaciju aktivnosti svih interesnih grupa i ostvarenje ciljeva zbog kojih je formiran Nacionalni park. Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva U-S Kantona očekuje usaglašenja rješenja kada je u pitanju upravljanje Nacionalnim parkom "Una" i usaglašavanje međusektorskih zakona. Privredna komora i općina Bihać od suradnje svih zainteresiranih

strana očekuju ekonomski razvoj na svim nivoima i kvalitetnije upravljanje Nacionalnim parkom. Predstavnici lokalnih zajednica (Martin Brod, Kulen Vakuf i Orašac) kroz suradnju sa Nacionalnim parkom, očekuju unaprijeđenje standarda življenja i bolje uvažavanje interesa lokalnog stanovništva. Predstavnik manastira Rmanj naglašava da kroz dijalog i buduću suradnje sa drugim interesnim grupama, treba osigurati zaštitu interesa svih strana kada je u pitanju Nacionalni park. Predstavnici interesnih grupa iz reda privatnih poduzetnika od suradnje svih zainteresiranih strana očekuju, na zakonskim odredbama i planskim dokumentima zasnovan razvoj na području Nacionalnog parka "Una", rast biznisa, te prostorno razgraničenje poslovnih aktivnosti kako bi se minimizirali konflikti između različitih interesnih grupa. Važno je istaći da i JP Nacionalni park "Una" i JP ŠPD. Unsko-sanske šume, od dijaloga i buduće suradnje očekuju stvaranje partnerskih odnosa i angažman tehničkih kapaciteta poduzeća šumarstva u Nacionalnom parku, u smislu unaprijeđenja infrastrukture. Predstavnici nevladinog sektora očekuju korist za sve interesne grupe na temelju uravnoteženog razvoja Nacionalnog parka, razvoja adekvatnih promotivnih programa, zapošljavanja novih stručnih kadrova, povećanje broja posjetilaca, realizacije edukativnih i naučnih projekata i povećanja transparentnosti u radu JP Nacionalnog parka "Una". EKUS od dijaloga i suradnje svih interesnih grupa očekuje održivi razvoj, snažnije uključivanja akademske zajednice u aktivnosti Nacionalnog parka i poštivanje zahtjeva lokalnog stanovništva u procesu donošenja odluka.

S obzirom na prepoznavanje važnosti koncepta međusektorskog dijaloga od strane svih interesnih grupa, bilo je neophodno utvrditi minimalne pretpostavke za zaživljavanje ovog koncepta. Predstavnici interesnih grupa po ovom pitanju imaju visok konsenzus navodeći kao pretpostavke: kadrovsko popunjavanje JP Nacionalni park "Una", formiranje koordinacionog, međusektorskog savjetodavnog tijela, razvoj edukativnih programa za sve interesne grupe, hitno donošenje planske dokumentacije, usaglašavanje interesa putem kontinuirane komunikacije i kontakata između svih interesnih grupa, razvijen sistem širenja informacija i uključivanje medija kako bi se osigurao potreban nivo transparentnosti svih aktivnosti u vezi upravljanja Nacionalnim parkom. Kad su u pitanju prijedlozi za unaprijeđenje međusektorskog dijaloga, oni su u značajnoj mjeri istovjetni sa navedenim minimalnim pretpostavkama za njegovo zaživljavanje, s tim da je posebno naglašena potreba za formiranjem koordinacionog međusektorskog savjetodavnog tijela, koje bi pružalo pomoć JP Nacionalnom parku "Una" i u kojem bi bili zastupljeni predstavnici svih interesnih grupa. Takođe je naglašena potreba suradnje i ravnopravne zastupljenosti interesa svih interesnih grupa (pogotovo lokalne zajednice) u cilju decentralizacije donošenja odluka. Većina ispitanika se slaže da je za poboljšanje međusektorskog dijaloga neophodno dosljedno poštivanje Zakona o Nacionalnom parku "Una" i donošenje prostorno-planske dokumentacije, kako bi sve interesne grupe znale koje su mogućnosti ali i ograničenja kad su u pitanju različite aktivnosti u Nacionalnom parku. Kao jedan od ključnih elemenata za unaprijeđenje međusektorskog dijaloga pomenuto je i kreiranje partnerskih odnosa između javnog i privatnog sektora, kako bi se omogućila mobilizacija privatnog kapitala i ideja u zakonom dozvoljenim okvirima upravljanja Nacionalnim parkom kao javnim dobrom. U tom smislu je identificirana i potreba za kreiranjem sistema subvencioniranja i posebnog fonda za ruralni razvoj i finansiranje aktivnosti u Nacionalnom parku. Preduvjeti za sve naprijed navedeno su kadrovsko i tehničko ekipiranje JP Nacionalni park "Una" i postojanje istinske spremnosti svih interesnih grupa za dogovor i kompromis na principima međusobnog uvažavanja, kooperativnosti i tolerancije.

Komunikacija predstavlja osnovni preduvjet za dijalog. Iz Tabele 12 je vidljivo da većina interesnih grupa komunicira sa drugim interesnim grupama kada je u pitanju Nacionalni park

"Una". Pored toga, ispitanici su naveli da je komunikacija neophodna kako bi sve interesne grupe bile pravovremeno informirane i uključene u proces upravljanje Nacionalnim parkom "Una". Imajući u vidu ranije odgovore (pogotovo one koji se odnose na trenutni nivo uključenosti u proces upravljanja i ocjenu kvaliteta međusektorskog dijaloga) može se zaključiti da postoji komunikacija (uglavnom neformalna) među interesnim grupama, ali da su neophodna značajna unaprijeđenja u smislu institucionaliziranja komunikacionog procesa i instrumenata. Razvoj sistema kontinuiranog komuniciranja i informiranja svih interesnih grupa svakako je jedan od ključnih zadataka iz domena aktivnosti JP Nacionalnog parka "Una".

Tabela 12. Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanje: Da li komunicirate sa drugim interesnim grupama kada je u pitanju Nacionalni park "Una"?

INSTITUCIJA	DA	NEODLUČNI	NE
Javna administracija	FMOiT MGPUiZO MPViS KUŠ ZZKNB PK		
Lokalna administracija	OB		
Mjesne zajednice	KV O		MB
Vjerske institucije	MR		
Privatni poduzetnici	RK PDKV UC PS SB		
Javna poduzeća	NPU	USŠ	
Nevladine organizacije	USRUB TZ LOB US PC EKUS PK RRA		

Nacionalni park "Una" i subjekt koji njim upravlja je formiran tek prije nekoliko godina. Nedvojbeno se radi o veoma ambicioznom projektu, koji u određenim aspektima prevazilazi institucionalne kapacitete, pa čak i legislativno-planski okvir zaštite prirode na svim nivoima vlasti u Federaciji BiH. S druge strane, neupitan je entuzijazam nadležnih organa i spremnost svih interesnih strana da zajedničkim naporima doprinesu da Nacionalni park "Una" profunkcionira u punom kapacitetu. U tom smislu nastojalo se kroz kontakte sa predstavnicima svih interesnih grupa identificirati institucije i faktore koji otežavaju ili olakšavaju funkcioniranje Nacionalnog parka. Generalno, nisu utvrđena nepremostiva ograničenja za funkcioniranje Nacionalnog parka "Una" a ona koja su postojala u prvim koracima formiranja Nacionalnog parka su otklonjena ili se postepeno rješavaju. Najbolju potvrdu naprijed navedene konstatacije predstavlja odnos lokalnog stanovništva prema formiranju Nacionalnog parka. Od skeptičnosti, pa čak donekle i protivljenja formiranju

Nacionalnog parka, usljed straha da će se u značajnoj mjeri ograničiti tradicionalni način života (npr. poljoprivreda i stočarstvo), svijest lokalnog stanovništva je evoluirala u mjeri da sada u Nacionalnom parku vide mogućnost razvoja, zapošljavanja i poboljšanja kvalitete života uopće. Preduslov za realizaciju ovako ambicioznih očekivanja lokalnog stanovništva svakako je unaprijeđenje komunikacije i organiziranje različitih edukativnih programa. Međutim, postoje i određeni faktori koji otežavaju funkcioniranje Nacionalnog parka u punom kapacitetu. Tu se prije svega misli na nepostojanje odgovarajuće prostorno-planske dokumentacije. Nepostojanje validnog prostornog plana područja od posebnog značaja za Federaciju BiH za slivno područje rijeke Une i Plana upravljanja Nacionalnim parkom "Una" su značajni ograničavajući faktori. Takva situacija, u kombinaciji sa složenim i sporim administrativnim procedurama koči razvoj privatne inicijative što se najbolje očituje u problemima oko izdavanja koncesija, dozvola za gradnju i sl. Za očekivati je da će aktivnosti Vlade Federacije BiH na donošenju prostorne osnove prostornog plana rezultirati pozitivnim pomacima na rješavanju ovih problema. Pored toga, odredbe pojedinih zakona (npr. odredbe Zakona o turističko-ugostiteljskoj djelatnosti kojim se ukida mogućnost registriranja dopunskih djelatnosti) u znatnoj mjeri otežavaju funkcioniranje Nacionalnog parka. Nedostatak finansijskih sredstava (iz javnih i privatnih izvora) i neizgrađenost infrastrukture predstavljaju ozbiljne ograničavajuće faktore za razvoj Nacionalnog parka. U tom smislu bi bilo neophodno, pored ostalog, uložiti dodatne napore na kandidiranju projekata i mobilizaciji sredstava iz EU fondova. Dobar primjer takvog pristupa predstavljaju inicijative za prekograničnu suradnju između Nacionalnih parkova "Una" i "Plitvička jezera". Već pomenuti problem neekipiranosti JP Nacionalni park "Una" sa potrebnim kadrovima i opremom je svakako problem koji je potrebno hitno riješiti. Neupitna je stručna kompetentnost i motiviranost osobe koja se nalazi na čelu Nacionalnog parka "Una", ali to samo po sebi nije dovoljno za uspješno funkcioniranje Nacionalnog parka. Od strane ispitanika je i u ovom slučaju pomenuta potreba unaprijeđenja potpune i kontinuirane komunikacije i informiranosti svih interesnih grupa o aktivnostima u Nacionalnom parku. Generalno, kroz kontakte sa predstavnicima svih interesnih grupa nisu identificirane institucije koje otežavaju funkcioniranje nacionalnog parka "Una". Naprotiv, mnoge institucije, svaka na svoj način ulažu maksimalne napore u cilju što bržeg i potpunijeg zaživljavanja Nacionalnog parka. Među njima se izdvajaju Vlada U-S Kantona, općina Bihać, lokalno stanovništvo, nevladine organizacije za zaštitu prirode, lokalne razvojne agencije i svakako menadžment JP Nacionalni park "Una".

Diverzitet interesa i očekivanja interesnih grupa u odnosu na Nacionalni park "Una" je veliki. Kad su u pitanju ekonomsko-sociološka očekivanja kontaktiranih interesnih grupa, ona se uglavnom svode na opći ekonomski razvoj kompletnog U-S Kantona, kroz povećanje zaposlenosti lokalnog stanovništva, otvaranje novih radnih mjesta, veći prihod od turizma i pratećih djelatnosti (uključujući i privatni sektor), pokretanje projekata razvoja lokalne zajednice, prekogranične i nacionalne suradnje između zaštićenih područja i samoodrživost Nacionalnog parka. Očekuje se da bi na taj način, povećano punjenje budžeta, rezultiralo ulaganjima u infrastrukturu i poboljšanjem općih uslova života na području U-S Kantona. U konačnici bi to rezultiralo zaustavljanjem migracionih procesa na relaciji selo-grad, povratkom izbjeglica i raseljenih, unaprijeđenjem socio-demografske slike ovog područja i povećanjem ekološke svijesti stanovništva. Kad su u pitanju ekološka očekivanja kontaktiranih predstavnika interesnih grupa, ona su veoma jasna i nepodijeljena i očitavaju se u potrebi zaštita prirode i čovjekove okoline, posebno rijeke Une. U cilju sveobuhvatnog prikaza, u Tabeli 13. su predstavljena ekonomska, ekološka i sociološka očekivanja svih interesnih grupa obuhvaćenih istraživanjem.

Tabela 13. Ekonomska, ekološka i sociološka očekivanja svih interesnih grupa od Nacionalnog parka "Una"

	Ekonomske	Ekološke	Sociološke
FMOiT	Samoodrživost NP "Una"	Sve	Nova radna mjesta i zapošljavanje lokalnog stanovništva
MGPUiZO	Zapošljavanje u oblasti turizma	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Izmjena socijalne karte ovog područja i povratak izbjeglica
MPViS	Nova radna mjesta, razvoj zaboravljenih zanata	Zaštita prirode	Viši standard života, razvoj turizma, promocija prirodnih ljepota USK
KUŠ	Povećanje prihoda od turizma i promocija NP "Una"	Zaštita prirode	Zapošljavanje lokalnog stanovništva i razvoj USK
ZZKNB	Samoodrživost NP "Una"	Zaštita prirode	Zapošljavanje, očuvanje kulturnih dobara, stvaranje brenda
OB	Zapošljavanje, indirektni prihod u budžet općine Bihać, projekti razvoja lokalne zajednice	Zaštita prirode i razvoj „zelene“ ekonomije	Viši standard života , povratak izbjeglica, zaustavljanje migracionih procesa, unaprijeđenje prekogranične suradnje
MB	Nova radna mjesta i zapošljavanje lokalnog stanovništva	Zaštita prirode	Viši standard života , zaustavljanje migracionih procesa
KV	Viši standard života i nova radna mjesta	Očuvanje rijeke Une	Zapošljavanje stanovništva, zaustavljanje migracionih procesa
O	Samoodrživost NP "Una" i indirektna korist za MZ	Zaštita prirode	Zapošljavanje lokalnog stanovništva
MR	-	Zaštita prirode	-
RK	Profitabilno poslovanje privatnih poduzeća u NP "Una"	Očuvanje rijeke Une	Viši standard života, povratak izbjeglica, zaustavljanje migracionih procesa kroz zapošljavanje lokalnog stanovništva
PDKV	Zapošljavanje stanovništva i poboljšanje infrastrukture	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Viši standard života i povratak stanovništva
UC	Zapošljavanje stanovništva i viši standard života	Zaštita rijeke Une, sedre i biodiverziteta	Unaprijeđenje suradnje i općeg zadovoljstva ljudi, zaustavljanje migracija
PS	Razvoj turizma, ekonomska dobit i dobijanje poticaja	Zaštita prirode	Viši standard života
SB	Razvoj turizma, zapošljavanje i bolja infrastruktura u NP	Zaštita prirode, posebno sedre	Zapošljavanje stanovništva, povratak izbjeglica, razvoj područja, sprečavanje odlaska mladih i prekogranična suradnja
NPU	Opća ekonomska korist, razvoj turizma, povećanje investicija i zapošljavanje lokalnog stanovništva	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Viši standard života, transfer znanja i turistička ponuda u suradnji sa drugim NP (prekogranična i domaća suradnja)
USŠ	Angažman građevinske operative poduzeća	Zaštita prirode i održivo gospodarenje	Zadovoljenje rekreacionih potreba stanovništva i povratak izbjeglica
USRUB	Opća ekonomska korist i održivo korištenje resursa	Povećanje ekološke svijesti	Zapošljavanje lokalnog stanovništva i razvoj NP "Una"
TZ	Zapošljavanje lokalnog stanovništva i razvoj USK	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Viši standard života i zaustavljanje migracionih procesa
LOB	Razvoj lovnog turizma i mogućnost prodaje suvenira	Zaštita flore i faune	Zapošljavanje stanovništva i viši standard života
US	Zapošljavanje lokalnog stanovništva	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Povećanje ekološke svijesti omladine i zdravije društvo
PC	Ekonomska korist, razvoj turizma, zapošljavanje	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Viši standard života i zaustavljanje migracionih procesa
EKUS	Unaprijeđenje infrastrukture, razvoj turizma i poljoprivrede (brendiranje prehrambenih proizvoda)	Zaštita prirode i čovjekove okoline, istraživanje i monitoring stanja biodiverziteta, uvođenje ekoloških standarda	Zapošljavanje lokalnog stanovništva, zaustavljanje migracionih procesa, razvoj ruralnog prostora, promocija prirodnih ljepota USK
PK	Povećanje budžetskih prihoda	Zaštita prirode	Zapošljavanje lokalnog stanovništva
RRA	Zapošljavanje stanovništva, razvoj turizma, izgradnja infrastrukture	Zaštita prirode i čovjekove okoline	Povećanje ekološke svijesti lokalnog stanovništva i posjetitelja

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Društveno-politička zajednica postavlja pred institucije koje se bave upravljanjem zaštićenim područjima sve izraženije zahtjeve u smislu društveno odgovornog upravljanja, doprinosa razvoju ruralnih područja i zaštite prirodnih ekosistema. Kompleksnost promjenjivih zahtjeva ljudskog društva prema prirodi prouzrokovala je razvoj općeprihvatljive doktrine održivog razvoja koja podrazumijeva ekološki bazirano, ekonomski isplativo i sociološki odgovorno upravljanje prirodnim resursima. Promjenjivi zahtjevi društva u odnosu na prirodne resurse, uspostava i jačanje međusektorskog dijaloga, te politička mobilizacija novih interesnih grupa, samo su neki od faktora koji su doveli do pojave koncepta upravljanja prirodnim resursima, poznatog kao "*Environmental Governance*". Za razliku od hijerarhijskog pristupa, u kojem su odluke donose u duhu tradicionalne tehnokratsko-planske logike, "od vrha prema dole", koncept "*Environmental Governance*" podrazumijeva ograničavanje državnih institucija u korištenju klasičnih komandno-kontrolnih instrumenta, promoviranje koordinacije i harmonizacije aktivnosti svih aktera i suradnju između vladinih i nevladinih organizacija. Koncept "*Environmental Governance*" je nastao kao rezultat međusobnih interakcija svih interesnih grupa i kao takav ne može biti sveden samo na jednog ili grupu aktera. Uspjeh ovog koncepta bazira se upravo na sinergiji između tradicionalnih aktera politike zaštite prirode i interesnih grupa unutar civilnog društva, koji umjesto da konkurišu jedni drugima, zajedno djeluju i kreiraju specifičan model upravljanja zaštićenim područjima. Kod dizajniranja institucionalnih aranžmana i realizacije koncepta "*Environmental Governance*", veoma su značajni procesi decentralizacije (prijenosa ovlasti s centralne vlasti na niže političke, upravne i teritorijalne nivoe), te stvaranje tzv. "političkih mreža" kroz različite oblike partnerstva između civilnog društva, privatnog i javnog sektora.

Složenost upravljanja prirodnim resursima na području U-S Kantona uvjetovana je uticajem različitih sektorskih politika i postojanjem velikog broja interesnih grupa. Rezultati ove studije pokazuju da je ta kompleksnost naročito izražena kada je u pitanju Nacionalni park "Una". Interesi različitih grupa su mnogobrojni, ali je više nego očito da Nacionalni park "Una" predstavlja njihov zajednički sadržilac. Diverzitet ovih interesa implicira neminovnost primjene učesničkog planiranja i međusektorskog dijaloga, kao sastavnih elemenata koncepta "*Environmental Governance*". U konkretnom slučaju, koncept "*Environmental Governance*" podrazumijeva visok stepen suradnje i dijaloga između javnih institucija (Vlada i nadležna resorna ministarstva, javna administracija, JP Nacionalni park "Una") i civilnog društva (nevladine organizacije, javnost, lokalna zajednica). U ovako složenim uslovima, sve interesne grupe, a posebno javnost i građanstvo, zahtijevaju da budu uključeni u proces planiranja i provođenja politike razvoja i upravljanja prirodnim resursima. U tom smislu, strateške odluke koje se odnose na upravljanje Nacionalnim parkom "Una" trebaju biti zasnovane na principima participacije, uključenosti i transparentnosti, uz punu primjenu koncepta međusektorskog dijaloga između svih zainteresiranih strana. U kontekstu ove studije se pod međusektorskim dijalogom podrazumijeva interakcija između interesnih grupa (javnog, privatnog i civilnog sektora) koju karakteriziraju dijalog, suradnja i prihvatanje odgovornosti u cilju postizanja zajedničkih stajališta o upravljanju Nacionalnim parkom "Una". Rezultati do kojih se došlo u ovoj studiji omogućavaju formuliranje sljedećih preporuka adresiranih na različite institucije i interesne grupe:

1. Sve interesne grupe nedvojbeno podržavaju **međusektorski dijalog kao jedan od ključnih principa u funkcioniranju Nacionalnog parka "Una"** i imaju visok nivo usuglašenosti po pitanju njegovog razumijevanja. Većina interesnih grupa podržava zaživljavanje Nacionalnog parka u punom kapacitetu i u tome prepoznaje šansu za razvoj kompletnog U-S Kantona i unaprijeđenje kvaliteta življenja lokalnog

stanovništava. U tom smislu, jačanje međusektorskog dijaloga predstavlja **interes svih interesnih grupa**.

2. Kad je u pitanju **nivo uključenosti u proces formiranja i upravljanja**, pojedine interesne grupe su iznijele određene primjedbe, koje su bile izraženije u početnim fazama formiranja Nacionalnog parka. Najčešće kritike su upućene na sporost u formiranju institucije za upravljanje, te nedostatak informacija o aktivnostima u vezi Nacionalnog parka "Una". Kako je proces formiranja i zaživljavanja Nacionalnog parka odmicao, međusektorski dijalog je postajao intenzivniji sa tendencijom stalnog unaprijeđenja. Razumljivo je da je uspostava cjelovitog sistema informiranja svih interesnih grupa, limitirana trenutnim kadrovskim i organizacionim ograničenjima JP Nacionalni park "Una", ali je rješavanju ovog problema potrebno posvetiti više pažnje u narednom periodu. Neophodno je **osigurati institucionaliziranje procesa informiranja i komunikacije** između JP Nacionalni park "Una" i ostalih interesnih grupa, tim prije što se stiče dojam da bi većina interesnih grupa, koje nisu zadovoljne svojom uključenosti u proces međusektorskog dijaloga, promijenile stav ukoliko bi bile kontinuirano i blagovremeno informirane o aktivnostima u vezi Nacionalnog parka "Una". Prilikom izbora i primjene odgovarajuće strategije komuniciranja sa pojedinim interesnim grupama, potrebno je da **JP Nacionalni park "Una" ima vodeću ulogu**, te da uzme u razmatranje interes i moć, kao dva opredjeljujuća obilježja svake interesne grupe.
3. U smislu unaprijeđenja komunikacije i stvaranja pretpostavki za implementaciju međusektorskog dijaloga, preporučljivo bi bilo **formiranje koordinacionog, savjetodavnog tijela koje bi okupljalo predstavnike svih zainteresiranih strana**. Takvo tijelo bi zasigurno doprinijelo usuglašavanju različitih interesa putem stalnih kontakata između svih interesnih grupa i osiguralo željeni nivo transparentnosti, ali takođe predstavljalo i svojevrsni forum za generiranje novih ideja u vezi Nacionalnog parka "Una". Logično bi bilo da **inicijativu za formiranje takvog tijela pokrene JP Nacionalni park "Una"**, kao nadležna upravljačka institucija. Takva inicijativa bi trebala biti podržana od strane **svih interesnih grupa**. Naravno, pretpostavka za to je otklanjanje, već ranije pomenutih, organizacionih ograničenja koje ima JP Nacionalni park "Una" i njegovo kadrovsko popunjavanje u skladu sa organizacionom strukturom i sistematizacijom radnih mjesta.
4. Tehnička ograničenja JP Nacionalni park "Una", čije otklanjanje zahtijeva znatna finansijska sredstva, najbrže bi se mogla prevazići **kreiranjem partnerskih odnosa sa već postojećim i novim privatnim poduzećima**, koja svoju djelatnost vezuju za aktivnosti i prostor unutar Nacionalnog parka. U tom smislu, bilo bi neophodno identificirati privatna poduzeća - nosioce ekonomskog razvoja i **organizirati ih u jedinstven klaster**, kako bi se u tijesnoj suradnji sa JP Nacionalnim parkom "Una", kreirao cjelovit, jedinstven, prepoznatljiv i brendiran turistički proizvod. Logično je da **pored JP Nacionalni park "Una"**, najveći interes za formiranje javno-privatnog partnerstva imaju upravo **privatni poduzetnici**, organizirani u okviru kantonalne Privredne komore ili nekog druge institucije kroz koju mogu artikulirati svoje interese.
5. **Formiranje namjenskog fonda za ruralni razvoj i finansiranje malog i srednjeg biznisa**, dalo bi značajan podsticaj aktivnostima koje su dozvoljene prostorno-planskom dokumentacijom (turizam, rafting, ribarstvo, organska proizvodnja hrane, seoska radinost i sl.). Prije potrebno ulaganja u unaprijeđenje infrastrukture (prije svega komunikacione mreže ali i rekreacione infrastrukture i mobilijara) i obogaćivanje turističke ponude, mogla bi se osigurati kandidiranjem atraktivnih i konkurentnih projekata koji bi se finansirali iz domaćih i stranih izvora. Imajući u vidu već pokrenute inicijative prekogranične suradnje, postoje realne pretpostavke za

mobilizaciju takvih namjenskih fondova (npr. IPA). Ključnu ulogu u formiranju namjenskog fonda bi trebali odigrati **lokalni, kantonalni i federalni nivoi izvršne vlasti, te razvojne agencije na lokalnom nivou.**

6. Mobilizaciji privatnog kapitala i stvaranju ambijenta za podsticanje poduzetničkog duha, mora prethoditi **usvajanje odgovarajuće prostorno-planske dokumentacije i dosljedno poštivanje Zakona o Nacionalnom parku "Una", što je u nadležnosti resornih Ministarstava.** Na tim osnovama bi bilo moguće dizajnirati adekvatan sistem koncesija i subvencija, i očekivati otvaranje novih radnih mjesta u ruralnim područjima.
7. U cilju kreiranja adekvatnog zakonskog okvira za poticanje međusektorskog dijaloga, neophodno je predložiti i određene mjere na **unaprijeđenje i međusobnu harmonizaciju sektorske legislative koja se odnosi na zaštitu prirode i upravljanje zaštićenim područjima.** Kao što je već konstatirano, legislativa na nivou Kantona je u potpunosti usklađena sa odgovarajućom legislativom na nivou Federacije BiH, tako da se navedene preporuke odnose uglavnom na međusektorsku, i u manjoj mjeri na međuentitetsku i međunarodnu harmonizaciju. Generalno, evidentan je visok nivo usklađenosti među sektorskim zakonima na nivou Federacije BiH. To ne čudi, imajući u vidu da je set zakona koji tretira problematiku zaštite prirode i okoliša, donešen u isto vrijeme, i to neposredno nakon donošenja Zakona o šumama iz 2002. godine. Za legislativu koja tretira sektore šumarstva i voda se može kazati da u znatnoj mjeri ukazuju na obavezu međusektorske suradnje. Za razliku od sektorskih zakona, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o zaštiti okoliša, kao opći zakoni, sadrže još i odredbe koje reguliraju aspekt međuentitetske suradnje. Opće smjernice zaštite prirode u Federaciji BiH su dovoljno razrađene u okviru Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o zaštiti prirode. Međutim, neizgrađenost ili nefunkcionalnost institucija za dosljednu primjenu sektorske legislative, uzrokuju ne samo probleme u uspostavi i provedbi međusektorskog dijaloga, već u pitanje nerijetko dolazi i sama implementacija pomenutih općih smjernica. Dobar primjer predstavlja legislativa u sektoru šumarstva Federacije BiH. Nefunkcionalna organizacija javne šumarske službe, nejasno reguliranje prava vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima i česte izmjene (pa čak i stavljanje van snage) Zakona o šumama Federacije BiH, doveli su do toga da je primjena općih smjernica zaštite prirode u pojedinim šumsko-gospodarskim područjima u najmanju ruku diskutabilna. Zakon o šumama iz 2002. godine (koji je odlukom Ustavnog suda Federacije BiH stavljen van snage) je u znatnoj mjeri sadržavao odredbe koje su ga činile kompatibilnim sa općim načelima pomenutim u Zakonu o zaštiti okoliša FBiH (predostrožnost, prevencija, integralni pristup svih politika itd.). Za očekivati je da će novi Zakon o šumama takođe poštivati ova načela i predložiti takvu organizaciju sektora šumarstva koja će osigurati održivo gospodarenje šumskim resursima i zaštitu prirode. U novi Zakon o šumama bi bilo, u kontekstu šuma sa posebnim režimom gospodarenja (zaštitne šume i šume posebne namjene) neophodno ugraditi i kategoriju "šuma visoke zaštitne vrijednosti" (HCVF), kao šuma izuzetne vrijednosti u smislu zaštite i očuvanja biodiverziteta, pejzaža i sociološko-kulturoloških vrijednosti. Na taj način bi se u šumsko-gospodarskim osnovama mogle predvidjeti mjere gospodarenja kojima bi se očuvali atributi "šuma visoke zaštitne vrijednosti". S obzirom da je u Zakonu o šumama iz 2002. godine bilo eksplicitno navedeno da: „(...) *Federalna uprava i kantonalne uprave neće upravljati državnim šumama i šumskim zemljištem koje Vlada Federacije proglasi zaštitnim šumama ili šumama s posebnom namjenom pod uslovom da su te šume predate na upravljanje drugom pravnom licu.*“ (Član 48.), izdvajanje "šuma visoke zaštitne vrijednosti" ni na koji način ne bi bilo u koliziji sa mjerama zaštite koje bi propisivao

Zakon o zaštiti prirode. Kad su u pitanju šume sa posebnim režimom gospodarenja, odnosno nadležnost nad njihovim proglašenjem, postoji ozbiljna kolizija između Zakona o šumama iz 2002. godine i Zakona o zaštiti prirode. Zakon o šumama je predviđao da šume posebne namjene (u koje su svrstani i Nacionalni parkovi) proglašavaju kantonalne institucije, dok Zakon o zaštiti prirode predviđa da je proglašenje Nacionalnih parkova (kao II kategorije zaštićenih područja) u nadležnosti Federacije BiH. S druge strane, šume od posebnog naučnog i obrazovnog značaja, po Zakonu o šumama proglašavaju federalne institucije a iste te šume (Spomenik prirode kao III kategoriju zaštićenih područja) po Zakonu o zaštiti prirode proglašavaju kantonalne institucije. Kad je u pitanju kategorizacija zaštićenih područja, bilo bi potrebno u potpunosti uskladiti Zakon o zaštiti prirode sa IUCN kategorizacijom (postojeće četiri kategorije proširiti na šest). Konačno, odredbe pojedinih zakona koji nisu analizirani u ovoj studiji (npr. odredbe Zakona o turističko-ugostiteljskoj djelatnosti kojima se ukida mogućnost registriranja dopunskih djelatnosti) otežavaju funkcioniranje Nacionalnog parka. Međusobna harmonizacija svih zakona koji se odnose na zaštitu prirode minimizirala bi mogućnost pojave međusektorskih konflikata. U tom smislu, bilo bi korisno formirati tijelo za međusektorsku suradnju pri nadležnom Federalnom Ministarstvu. U svakom slučaju, unaprijeđenje i međusobna harmonizacija sektorske legislative su aktivnosti koje spadaju u djelokrug **nadležnih resornih ministarstava, prije svega Ministarstva okoliša i turizma i Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.**

8. Imajući u vidu kompleksnost razmatrane problematike, kao i ograničenja koja proizilaze iz skromnih institucionalnih i kadrovskih kapaciteta za upravljanje Nacionalnim parkom "Una" na principima međusektorskog dijaloga, neophodno bi bilo organizirati **konzistentan set odgovarajućih edukativnih programa i treninga**, kako za uposlenike JP Nacionalni park "Una", tako i za sve ostale interesne grupe. Značajnu ulogu u realizaciji tih edukativnih programa bi mogle imati različite **obrazovne i naučne institucije, razvojne agencije i uposlenici drugih zaštićenih područja, kako iz BiH tako i iz inostranstva.**

Rezultati do kojih se došlo u ovoj studiji, mogu se koristiti za utvrđivanje smjernica za definiranje konzistentne politike upravljanja Nacionalnim parkom "Una", posmatrano kroz prizmu međusektorskog dijaloga. Uključivanje svih zainteresiranih strana a posebno javnosti u proces planiranja i upravljanja prirodnim resursima u Nacionalnom parku "Una" rezultiralo bi unapređenjem transparentnosti i povećanjem stepena zadovoljenja svih interesnih grupa. Rezultati ove studije mogu poslužiti i kao osnova za kontinuirano praćenje i analizu dinamike zahtjeva društva u odnosu na prirodne resurse a sve u cilju postizanja održivog gospodarenja prirodnim resursima, na način i u obimu koji osigurava očuvanje prirodnih potencijala za zadovoljenje trenutnih i budućih ekoloških, ekonomskih, socioloških potreba stanovništva. Neophodno je naglasiti da je za uspostavljanje i razvoj međusektorskog dijaloga potrebna politička volja ključnih aktera, koja mora biti praćena odgovarajućim institucionalnim rješenjima, harmonizacijom i unaprijeđenjem legislative i donošenjem prostorno-planske dokumentacije koja se odnosi na Nacionalni park "Una". Međusektorski dijalog je dugoročan proces koji pored vremena traži i značajna ulaganja ljudskih i materijalnih resursa. Složenost međusektorskog dijaloga ogleda se u činjenici da je sam proces dijaloga jednako važan, ako ne i važniji, od njegovih krajnjih rezultata. Konačno, treba naglasiti da ne postoji univerzalni model međusektorskog dijaloga te da međusektorski dijalog u Nacionalnom parku "Una" treba uvažavati specifičnosti konkretnog područja i izražavati zahtjeve svih interesnih grupa.

KORIŠTENI IZVORI I LITERATURA:

- Avdibegović, M. 2002: Forest and Environmental Legislation in the Federation of Bosnia and Herzegovina. Forstwissenschaftliche Beiträge der Professur Forstpolitik und Forstökonomie der ETH Zürich, Vol. 26.
- Avdibegović, M., Krilašević, E., Selmanagić, A. 2006: Collision between Regulations in Forest Laws and Environment Related Legislation in the Federation of Bosnia and Herzegovina, Legal Aspects of European Forest Sustainable Development. Proceedings of the VIII International Symposium, IUFRO 6.13.00, Department of Forest Law, Faculty of Forestry, Istanbul University.
- Dalmatin, M., Ćukteraš, M., Adžaić, Z., Arapović, A. 2010: Zaštićena područja i okolišne politike u Bosni i Hercegovini, Centar civilnih inicijativa, Tuzla.
- Federal Ministry of Physical Planning and Environment, 2005: Una National Park Feasibility Study (summary), Elektroprojekt Zagreb.
- Federalno ministarstvo okoliša i turizma, 2006: Plan upravljanja za Nacionalni park Una (nacrt), Bosna-S Sarajevo i Elektroprojekt Zagreb.
- NEAP BiH, Akcioni plan za zaštitu okoliša BiH, 2003.
- Službene novine Federacije BiH, broj 20/23: Zakon o šumama Federacije BiH.
- Službene novine Federacije BiH, broj 26/10: Uredba o šumama Federacije BiH.
- Službene novine Federacije BiH, broj 33/03: Zakon o zaštiti okoliša Federacije BiH.
- Službene novine Federacije BiH, broj 33/03: Zakon o zaštiti prirode Federacije BiH.
- Službene novine Federacije BiH, broj 44/08: Zakon o Nacionalnom parku Una.
- Službene novine Federacije BiH, broj 70/06: Zakon o vodama.
- Službene novine Federacije BiH, broj 71/08: Odluka o osnivanju Javnog preduzeća Nacionalni park Una.
- Službene novine Federacije BiH, broj 83/09: Uredba o šumama Federacije BiH.
- Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, broj 1/04 i 11/04: Ustav Unsko-sanskog kantona.

Prilog I: Upitnik za identifikaciju i kvalitativna istraživanja stavova najvažnijih interesnih grupa u Nacionalnom parku "Una"

Univerzitet u Sarajevu
Šumarski fakultet Sarajevo

Opće informacije: Cilj istraživanja je identifikacija ključnih interesnih grupa i njihova uključenost u proces formiranja i upravljanja Nacionalnim parkom "Una". Odgovori ispitanika će biti korišteni isključivo u naučno-istraživačke svrhe.

UPITNIK

Naziv institucije/organizacije	
Ime i prezime ispitanika	
Funkcija ispitanika (pozicija/dužnosti)	
Datum	
Mjesto	
Početak intervjua	
Kraj intervjua	
Broj upitnika	

UVODNA PITANJA

1. Da li ste upoznati sa inicijativom o formiranju NP Una?
2. Na koji način ste upoznati?
3. Da li znate ko je pokrenuo ovu inicijativu?
4. Da li znate koja institucija/e je imala ključnu ulogu u proglašenju NP Una?
5. Da li znate koja institucija/e upravlja nacionalnim parkom Una?

FORMIRANJE I UPRAVLJANJE NP UNA

6. Da li je vaša institucija/organizacija bila uključena u formiranje NP Una? Ako jeste na koji način ste doprinijeli formiranju NP Una?
7. Da li ste zadovoljni ulogom koju je vaša institucija/organizacija imala u procesu formiranja NP Una?
8. Da li je vaša institucija/organizacija uključena u proces upravljanja NP Una? Ako jeste na koji način?
9. Da li ste zadovoljni ulogom koju vaša institucija/organizacija ima u procesu upravljanja NP Una?

INTERESNE GRUPE

10. Molimo Vas da navedete najvažnije interesne grupe kada je u pitanju NP Una?
11. Po Vašem mišljenju da li možete identificirati interesne grupe koje imaju najveću moć kada je u pitanju NP Una?
12. Po Vašem mišljenju da li možete identificirati interesne grupe koje imaju najveći interes kada je u pitanju NP Una?
13. Koji je konkretno interes Vaše institucije/organizacije kada govorimo o nacionalnom parku Una?

MEĐUSEKTORSKI DIJALOG

14. Šta podrazumijevate pod pojmom međusektorski dijalog kada je u pitanju NP Una?
15. Podržavate li međusektorski dijalog kao princip u upravljanju NP Una?
16. Da li je u procesu formiranja NP Una bilo dovoljno međusektorskog dijaloga?
17. Da li ste zadovoljni ulogom Vaše institucije u međusektorskom dijalogu kada je u pitanju NP Una?
18. Da li smatrate da kroz međusektorski dijalog koristi ima samo jedna strana ili sve uključene interesne grupe?
19. Koji koristi očekujete od međusektorskog dijaloga i buduće saradnje sa drugim interesnim grupama kada je riječ o NP Una?
20. Ukoliko znate molimo Vas da navedete minimalne pretpostavke za uspostavu međusektorskog dijaloga?
21. Da li komunicirate sa drugim interesnim grupama kada je u pitanju NP Una. Ako je odgovor da molimo Vas da navedete na koji način komunicirate sa drugim interesnim grupama?
22. Da li možete identificirati institucije/faktore koji otežavaju funkcioniranje NP Una? Ako da, Zašto i na koji način?
23. Da li možete identificirati institucije/faktore koji olakšavaju funkcioniranje NP Una? Ako da, Zašto i na koji način?
24. Šta biste Vi unaprijedili da se poboljša međusektorski dijalog?

SOCIOLOŠKE, EKOLOŠKE I EKONOMSKE KORISTI

25. Da li očekujete neke ekonomske koristi od formiranja NP Una? Ako da molimo Vas navedite koje?

26. Da li očekujete neke ekološke koristi od formiranja NP Una? Ako da molimo Vas navedite koje?

27. Da li očekujete neke sociološke koristi od formiranja NP Una? Ako da molimo Vas navedite koje?

28. Koje tri stvari biste predložili kao najvažnije u cilju unapređenja upravljanja NP Una? Molimo Vas pojasnite?

1.

2.

3.

Dodatni komentari:

Hvala Vam na izdvojenom vremenu!

Prilog II: Spisak interesnih grupa i datum intervjuisanja

INTERESNE GRUPE	INSTITUCIJA/ORGANIZACIJA	DATUM
Javna administracija (JA)	FMOiT MGPUiZO MPViS KUŠ ZZKNB	09.09.2011 22.07.2011 22.07.2011 24.08.2011 24.08.2011
Lokalna administracija (LA) (Općine (O))	OB	20.07.2011
Mjesne zajednice (MZ)	MB KV O	21.07.2011 21.07.2011 23.08.2011
Vjerske institucije	MR	21.07.2011
Privatni poduzetnici	RK PDKV UC PS SB	21.07.2011 21.07.2011 22.07.2011 21.07.2011 20.07.2011
Javna poduzeća (JP)	NPU USŠ	20.07.2011 22.07.2011
Nevladine organizacije (NVO)	USRUB TZ LOB US PC EKUS PK RRA	20.07.2011 21.07.2011 20.07.2011 20.07.2011 20.07.2011 07.09.2011 23.08.2011 10.09.2011